

Lammaset & vuohi

5/2010

Lampaasta turkikseksi

Suomen Lammasyhdistyksen jäsenjulkaisu. www.proagria.fi/suomenlammasyhdistys

Lampaasta on
moneksi
joulu lahjana

Teuraspalkkiosta
hyvä lisä
lampolan
tulokseen

Lampola
olkipaaleista

PRO
Agria

Villat meille - langat teille

Otamme vastaan hyvää suomalaista villaa kehrättäväksi ja valmistamme siitä 62 vuoden kokemuksella **huovutusvillaa, tuplahahtuvaa, hahtuvalankaa** sekä **karsta- ja kampalankoja**. Vähintään 20 kg:n villaerästä valmistamme myös ns. oman erän karstalankaa.

PIRTIN KEHRÄÄMÖ OY JA TEHTAANMYYMÄLÄ

Kehräämöntie 2, 51520 Hirola
puh. (015) 173 030
faksi (015)173 225
kehraamo@pirtinkehraamo.fi
www.pirtinkehraamo.fi

TERVETULOA!

TEKEMISEN ILOA KAIKILLE joulun odotusviikoilla.

Valmistetaan joulumielellä hurmaavia lahjoja läheisille, ystäville ja yksinäisille ihmisille 100% villasta. Annetaan mielikuvitukselle rajattomat mahdollisuudet villanlämpöisin ajatuksin.

HYVÄT LAMPURIT, OSTORAJOITUKSEN keventämiseksi ja villan vastaanottomme kehittämiseksi kartoitamme Suomessa tuotetun lampaanvillan tarjonnan. Jätä marras-joulukuun aikana kirjatut tiedot tarjottavasta villastasi huomioiden rodun, värin ja kg-määrän. Käytä osoitetta toimisto@pirtinkehraamo.fi tai postiosoitettamme.

Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta vuotta!

10 Paimennusmestarit Severi Hirvonen ja Ben tositoimissa

30 Norjalaiset keinosiemennyspässit kesälomalla

Ulkokullattua ruokaa?

Kotimainen ruoka on joutunut vaipailla markkinoilla altavastaajan asemaan. Tiukat ja erityisesti eläinten hyvinvoinnin suhteen perustellut kansalliset tuotantokriteerit eivät koske tuontielintarvikkeita, joiden osalta seurataan lähinnä elintarvikehygieenistä laatua.

Esimerkiksi tuontilihan osalta eläinten tuotanto-olosuhteisiin lihan alkuperämaassa ei aseteta tällä hetkellä lainkaan vaatimuksia. Tämä vääristää kilpailua Suomen elintarvikemarkkinoilla edullisemmissa ja usein myös eläinten kannalta heikommassa olosuhteissa tuotettujen tuontituotteiden eduksi.

Muodostunut tilanne on uhka kotimaiselle elintarviketuotannolle, kansalliselle huoltovarmuudelle ja eläinten globaalille hyvinvoinnille. Eläinperäisille tuontituotteille tulee asettaa tuotanto-olosuhteita koskeva kriteeristö, joka vastaa vaatimustasoltaan kansallista lainsäädäntöämme.

Sisällysluettelo

VAKIOPALSTAT

- 4 Pääkirjoitus
- 5 Edunvalvonta
- 6 Tuoretta satoa
- 7 Historiikkikatsaus
- 11 Parhaat päältä
- 12 Eläinlääkäri
- 16 Kerittyä & karstattua
- 19 Viranomaiset tiedottavat
- 26 10 Kysymystä
- 41 Lammashaasta lautaselle

VUOHIPALSTA

- 33 Valokeilassa
vuohilomittaja
- 34 Vuohiasiantuntijan opissa

ARTIKKELIT

- 8 Lampola olkipaaleista
- 10 Paimennuksen Suomen Mestarit
- 13 Uusi yritys, uudet tilat, mutta pitkät perinteet
- 14 Vuoden 2009 lammastila kehittyä jatkuvasti
- 21 Muokkaamosta markkinoille - nahanjalostustoiminta Suomessa
- 30 Norjan malliin tutustumassa
- 36 Paimenten Pakinat
- 38 Lammastaloudella iskun paikka
- 42 Uuden lampurin mietteitä osa 6

13 Vainion teurastamo avautui

“Laitetaan liha liikkumaan oikein toden teolla” oli tuoreen toimitusjohtajan Miikka Depnerin viesti tuottajille Vainion Teurastamo Oy:n avajaisissa.

Tilaushinta: 60 €/vuosikerta 2011 (5 numeroa), sis. SLY:n jäsenyyden
Kannattajajäsenyys: 300 €/vuosi
Paino: T-Print Ky, Hyvinkää
Kansikuva: Silja Alamikkotervo

Toimituksen osoite:
 Terhi Torikka
 Parkkarilankatu 30 E 3
 53200 Lappeenranta

Toimitus ja ilmoitusmyynti:
 Päätoimittaja:
 Pia Parikka
 Puh. 020 747 2451
 pia.parikka@proagria.fi

Toimitussihteeri:
 Terhi Torikka
 Puh. 040 752 6363
 terhi.torikka@gmail.com

Toimituskunta:
 Tapio Rintala
 Johanna Alamikkotervo
 Janne Jokela
 Sebastian Nurmi
 Susanna Nuutinen
 Jan Suttle
 Airi Timonen

ISSN 0785-7276

Seuraava lehti 1/2011:
 Ilmestyy 25.2.2011
 Aineistot 21.1.2011 mennessä.

Maatalouspolitiikka takaa tietyt toiminta-olosuhteet - markkinatoimenpiteiden vaikutusta ei saa unohtaa

Marraskuun puolessa välissä EU:n komissio julkaisee ehdotuksensa Euroopan uudeksi maatalouspolitiikaksi. Ehdotusta on käsitelty monessa yhteydessä kevään ja kesän aikana. Komissio on hakenut tuelle tukea oman julkisen kyselyn ja heidän järjestämän seminaarin kautta. Tulevaan ehdotukseen on myös Euroopan parlamentti vaikuttanut. Yhteinen maatalouspolitiikka EU:ssa on näissä foorumeissa saanut laajan tuen ja se tulee myös jatkossa olemaan yksi EU:n tärkeimmistä politiikan muodoista.

I mitten av november kommer EU-kommissionen att publicera sitt förslag till ny jordbrukspolitik. Förslaget har behandlats i olika sammanhang under våren och sommaren. Kommissionen har sökt uppbackning för stödet genom en förfrågan som riktade sig till allmänheten och genom ett seminarium som de arrangerade. EU-parlamentet har också påverkat förslagets innehåll. I dessa forum har den gemensamma jordbrukspolitikens fått en stark uppbackning och den kommer även i fortsättningen att vara ett av EU:s viktigaste politikområden.

Lammas- ja vuohisektorin osalta on esitetty että tuotantomuodot ovat erittäin tärkeät erityisesti alueilla missä tuotanto-olot ovat vaikeat. Siellä lampaat ja vuohet ylläpitävät maataloustuotantoa sekä luonnon monimuotoisuutta. Jotta lammas- ja vuohituotantoa voidaan harjoittaa kannattavasti, on CAP-politiikassa myös jatkossa oltava kaksi pilaria, eli nykyisen politiikan kaltainen. CAP-politiikan tulisi myös mahdollistaa näille tuotanto-aloille tuotantoon si-dottua tukea.

Lammas- ja vuohisektori ovat tulleet esille ilmastomuutoskeskustelussa koska ilmastolaskelmat ovat

osoittaneet että alan hiilijalanjälki on positiivinen pitkäaikaisten nurmien ja laitumien takia. Positiivinen hiilijalanjälki on vahvasti otettu esille kun CAP:in tulevaisuudesta on keskusteltu.

Då det gäller får- och getsektorn har man lyft fram att dessa produktionsformer är otroligt viktiga i områden där produktionsförhållandena är svåra. I dessa områden upprätthåller de jordbruksproduktionen och bidrar till naturens mångfald. För att får- och getsektorn ska kunna bedrivas lönsamhet krävs en CAP-politik som även i fortsättningen påminner om nuvarande, d.v.s. består av två pelare. CAP-politiken bör också ge möjlighet till produktionskopplade stöd speciellt till dessa sektorer. Fåren och getterna har också kommit fram i diskussionerna om näringsens klimatpåverkan i och med att den är positiv i och med användningen av vall och beten. Näringarnas positiva klimatpåverkan har även lyfts fram då framtiden kring EU:s gemensamma jordbrukspolitik har diskuterats.

**”Ilmastolaskelmat
osoittavat, että alan
hiilijalanjälki on
positiivinen”**

Aikaisempi maatalouskomissariaari Marianne Fischer Boel nosti esille kautensa lopussa että alaa voisi markkinoida näkyvämmiin. Voimakas markkinointi on tärkeä varsinkin kun ala taistelee kannattavuuden ja tuonnin kanssa. Toinen aspekti on, että alalla on tapahtunut suuria muutoksia tukipolitiikassa. Nykyisten markkinahojjeiden puutteita on nostettu esille ja korostettu, että muutoksia on tehtävä. Markkinoinnin kautta on voitava parantaa kuluttajien tuntemus-

ta lammastuotannosta sekä lisättävä tietoutta lampaanlihan käytöstä ruuanlaitossa. Yleisesti voidaan olettaa, että EU-markkinointijärjestelyillä tulee jatkossa olemaa vahva asema ja niiden kautta tulisi voida myös nostaa esille eurooppalaista tuotantoa. EU:ssa tuotetut tuotteet olisi myös voitava markkinoida EU-varoilla ilman ongelmia.

Den tidigare jordbrukskommissionären Marianne Fischer Boel lyfte fram i slutet av sin kommissionärs tid möjligheten att marknadsföra sektorns produkter synligare. En intensivare marknadsföring av sektorn är väldigt viktig då sektorn kämpar med lönsamheten och samtidigt kämpar med en växande import. En annan aspekt är även de stödpolitiska förändringarna som berört sektorn. Då det gäller bristerna i dagens marknadsföring så påtalas att en förändring bör ske. Via åtgärderna bör det bl.a. bli möjligt att förbättra konsumenternas medvetande om tillredning och användning av lammkött samt under vilka förhållanden den produceras. Allmänt kan sägas om EU:s marknadsföringsåtgärder att dessa kommer att ha en stor betydelse i framtiden och därför bör det som godkänns som marknadsföringsåtgärder även omfatta åtgärder där den europeiska produktionen lyfts fram. EU-producerade produkter måste kunna få marknadsföras med EU-medel utan större problem.

Kävin Helsingin Messukeskuksessa järjestetyillä Ruoka- ja viinimes-suilla. Messujen kävijämäärä oli noin 80 000 henkilöä. Käveltyäni ympäri messualuetta totesin, että siellä oli vain muutaman suomalaisen yrityksen esittelypiste. Minulla on kuitenkin se näkemys, että suomalaiset tuotteet tuovat kuluttajalle samat makuelämykset kuin ulkomaalaiset. Tämän tapaisille messuille osallistuminen on

aikaa vievää ja kallista, sen tiedän kokemuksesta. Messuilla tulisi kuitenkin aina olla joku joka edustaa tiettyä tuotantoalaa. Ruoka- ja viinimessuilla jäin kaipaamaan lammasta ja vuohisektorin edustajaa/edustajia. Viiniosastolla esitelyjen punaviinien kanssa olisi erittäin hyvin sopinut maistiaisiksi suomalaista lammasta.

Jag besökte Mat- och vinmässan som arrangerades i Helsingfors mässcentrum. Mässan besöktes av 80 000 besökare. Efter att gått runt konstaterade jag att det endast fanns få finländska utställare. Jag har dock den uppfattningen att även den finländska maten kan erbjuda samma smakupplevelser som den utländska. Ett deltagande i denna typ av mässor är tidskrävande och dyrt, det vet jag av egen erfarenhet. Det skulle dock vara viktigt att någon skulle representera sektorn. I årets Mat- och vinmessa kom jag att sakna representanter för får- och getsektorn. Till de rödviner som presenterades på vinavdelningen skulle ett smakprov av finländskt fårkött ha passat bra in.

Suomalaisella lammasta ja vuohituotannolla on suuret mahdollisuudet. Jos katsoo potentiaalia, joka löytyy siitä että suomalaisen lampaanlihan kulutus nousee samaan kuin muualla Euroopassa. Jotta ala kehittyisi ja tuotanto kasvaisi, tarvitaan kannustavaa maatalouspolitiikkaa, mutta myös markkinointitoimenpiteitä. Tässä on haastetta sekä tuottajajärjestöille että alan erityisjärjestöille.

Den finländska får- och getproduktionen har stora möjligheter. Ser man t.ex. bara på den potential som finns om konsumtionen av lammkött stiger till samma nivå som den är i övriga Europa. För att utveckla sektorn krävs en jordbrukspolitik som sporrar till produktion av kött samt marknadsföringsåtgärder. Här har både producentorganisationerna och sektororganisationerna en uppgift att ta sig an.

Jonas Laxåback

**SLC:n toiminnanjohtaja
SLC:s verksamhetsledare**

Lammastalouden edunvalvonta

Lammas- ja vuohirekisterin maksullisuudelle ei perusteita

Syksy toi lammastaloudelle taas uusia paineita. Mavi kiristi EU-tarjouskustuksessa havaittujen puutteiden johdosta valvontaohjettaaan, joka onneksi vedettiin takaisin ja otettiin uudelleen valmisteluun yhdessä tuottajajärjestön kanssa.

Valmistelutyössä lampaiden osalta on varmistettava, että ennen 9.7.2005 syntyneiden eläinten merkintää, puuttuvia merkkejä tai eläinten pitopaikka määritelmää koskevat tarkennukset eivät tule kiristymään.

Toinen ”puuntakaa” tullut muutos koskee lammasta ja vuohirekisterin maksullisuutta.

Viime keväänä kun asiasta kuultiin huhuja ensimmäisen kerran, lammasta ja vuohirekisterin maksullisuutta. Viime keväänä kun asiasta kuultiin huhuja ensimmäisen kerran, lammasta ja vuohirekisterin maksullisuutta.

Maksuperustelaisissa määritellään maksulliseksi palvelut, jotka on tuotettu tilauksesta, toimeksiannosta tai hakemuksesta. Lammas- ja vuohirekisteri on puhtaasti viranomaistoimintaan tarvittava palvelu, jolla ei ole vastikkeellisuutta tai tuotannollista lisäarvoa lammastaloudelle. Koska lampurit tuottavat rekisteriin sisältöä viranomaisia varten ilman korvausta, omalla ajallaan ja muun yritystoimintansa päälle, ei maksuperustelain nojalla siitä mitenkään voida laskuttaa tuottajaa.

Syyskuussa Eviran tiedotteessa rekisterin ilmoitettiin muuttuneen maksulliseksi takautuvasti 1.7.2010. Hyvä hallintotapa edellyttää, että näinkin dramaattisesti lammastalouden kannattavuuteen vaikuttava asia tulee valmistella yhteistyössä tuottajien kanssa ja mahdolliset muutokset tulee ilmoittaa etukäteen.

On myös huomioitava, että koko rekisterin pitovaatimus juontaa juurensa Euroopassa 2002 riehuneeseen suu- ja sorkkatauti-epidemiaan. Myös kansallisen asetuksen (469/2005) ”tarkoituksena on tehostaa eläintautien torjuntaa ja lisätä elintarviketurvallisuutta parantamalla lampaiden ja vuohien tunnistamista ja jäljitettävyyttä eläinten elinkaaren joka vaiheessa”.

Heinäkuussa annetussa asetuksessa 638/2010 5 §:n mukaan maksutomia ovat suoritteet, jotka ”ovat tarpeen maan eläintautitilanteen sekä eläinten ja ihmisten välillä tarttuvien tautien seuraamiseksi ja selvittämiseksi taikka välttämättömiä elintarviketurvallisuuden varmistamiseksi”. Suuresti ihmetyttää, kuinka saman asetuksen § 3 voidaan määritellä eläinten lammasta ja vuohirekisteriin ilmoittaminen maksulliseksi!

Lammasta ja vuohirekisteri on yhdessä Suomen Lammasyhdistyksen hallituksen kanssa käsitellyt asiaa ja toimenpiteet tilanteen korjaamiseksi on jo aloitettu. Tätä kirjoitettaessa ei vielä ole selvillä miten neuvottelut etenevät, mutta tuottajien oikeudenmukainen kohtelu tässäkin asiassa nostetaan vahvasti esille.

Tuoretta satoa

KOONNUT: Pia Parikka ja Terhi Torikka

LISÄVAROJA PETOVAHINKOJEN ENNALTAEHKÄISYYN?

Lampaisiin kohdistuneiden petovahinkojen määrä on noussut merkittävästi viime vuosina. Petojen levinneisyysalueet ovat laajentuneet, ja ongelma koskettaa aiempaa useampaa kotieläintilaa myös perinteisten petoalueiden ulkopuolella.

Petovahinkojen ennaltaehkäisyyn lienee luvassa lisää korvamerkittyä rahaa. Ennakkotietojen mukaan tarkoitukseen olisi varattu 500 000 euroa, ja haku tapahtuisi riistanhoitopiirien kautta. Asiasta ei ole annettu vielä virallista päätöstä.

Ennakkotietojen mukaan petovahinkojen ennaltaehkäisyyn myönnettäisiin rahoitusta riskiperusteisesti ja tapauskohtaista harkintaa käyttäen. Ennaltaehkäisyyn tulee olla taloudellisesti perusteltavissa.

Kokemuksia toimivista ennaltaehkäisy menetelmistä on erityisesti Pohjois-Karjalassa. Petovahinkojen ennaltaehkäisevistä toimenpidevaihtoehdoista keskusteltiin Metsästäjien keskusjärjestön koollekutsumassa kokouksessa Rovaniemellä lokakuussa.

MAVIN VALVONTAOHJE VALMISTELLAAN UUELLEEN

Syksyllä kotieläintiloja kuohuttanut Mavin takautuvasti voimaan astunut eläinperusteisten tukien valvontaohje otetaan uudelleen valmisteltavaksi. Ohjeen valmistelussa ei oltu kuultu tuottajia, ja sisältö oli osin ristiriidassa muun lainsäädännön kanssa.

Kuva: Sarita Mikkonen

Karitsojen tehokas kasvatusta on ensi vuoden alusta entistä kannattavampaa

RASKAILLE TEURASKARITSOILLE TUKEA

Teuraskaritsoiden laatu palkkio astuu voimaan 1.1.2011 jälkeen teurastettaville karitsoille. Tuen jatkumisesta on päätetty vuoteen 2013 loppuun asti.

Tuki tulee olemaan noin 23 euroa jokaista vähintään 18 kg:n painoista, alle yksivuotiaana teurastettua karitsoimatonta teuraskaritsaa kohden. Eläinkohtainen tukitaso tullaan tarkentamaan vuosittain takautuvasti, kun teuraspainorajan ylittäneiden eläinten määrä on selvillä.

Tuen saamisen edellytyksenä on, että eläin on korvamerkitty ja rekisteröity asianmukaisesti. Lisäksi teurastamon tekemän yksilökohtaisella teuraspainolla varustetun teurasilmoituksen tulee olla kunnossa.

Hylätyille ruhoille laatu palkkiota ei saa. Lisäksi teurastamolla tulee olla viranomaisten hyväksyntä.

Tuen saaminen edellyttää teuraspalkkiojärjestelmän rekisteröitymistä. Vuotuista hakua ei tarvita, vaan haku on suunnitelmien mukaan voimassa toistaiseksi ja tuki maksetaan takautuvasti rekisteritietojen perusteella. Valtioneuvon asetus uuden tuen eh-

doista vahvistetaan vuoden vaihteessa, eli muutokset myöntöehtoihin ovat vielä mahdollisia. Asiasta kertoi **Marika Lehtinen** Maaseutuvirastosta ProAgria Keskusten Liiton Teuraspaino K-18 kg -seminaarissa Kouvolaissa.

Suomen Lammasyhdistys ja lehden toimitus
kiittävät kuluneesta vuodesta
ja toivottavat jäsenilleen
ja kaikille Lammas & vuohi -lehden ystäville

**Hyvää Joulua
ja
Onnellista Uutta Vuotta!**

LAMMAS- JA VUOHIREKISTERI MAKSULLISEKSI

Evira on ilmoittanut syyskuun lopussa julkistetussa ajankohtaistiedotteessaan, että Lammas- ja vuohirekisteri on tullut maksulliseksi 1.7.2010 lukien. Kaikista tämän jälkeen rekisteröidyistä eläimistä tullaan laskuttamaan 1 euro/rekisteröity eläin.

Rekisteröintien laskutus tapahtuu kahdesti vuodessa: tammikuussa ja heinäkuussa. Korvamerkeistä laskutetaan tuottajaa edelleen erillisesti omalla laskullaan.

Viranomaisrekisterin maksullisuuden valmistelu on tapahtunut ilman tuottajien kuulemistä. Neuvottelut maksullisuuden lainmuutoksesta ovat vasta alkaneet.

LIHANTARKASTUS HALUTAAN KESKITTÄÄ EVIRALLE

Maa- ja metsätalousministeriön asettama selvityshenkilö *Maija Hatakka* esittää lihan tarkastuksen keskittämistä Eviralle. Nykyisin pienteurastamojen tarkastuksista vastaavat kunnat. Suurten teurastamojen lihan tarkastus kuuluu jo Eviralle.

Hatakka on selvittänyt lihan tarkastuksen siirtämistä valtiolle. Vaihtoehtoina ovat Evira-malli ja aluehallintovirastomalli. Näistä Hatakka suosittelee Eviraa. Valintaa tukee muun muassa se, että Evirassa on jo valmis organisaatio suurten teurastamoiden lihan tarkastusta varten ja käytettävissä laaja asiantuntemus.

Eviran henkilökunta voisi jatkossa hoitaa pienteurastamojen lihan tarkastuksen tai tehtävään määrättäisiin eläinlääkäreitä. Hatakka ehdottaa, että eläinlääkintähuoltolaisia muutettaisiin niin, että Evira voisi myös tehdä lihan tarkastuksesta toimeksiantosopimuksen kunnan kanssa.

Maa- ja metsätalousministeriön asettama lihan tarkastuksen kehittämissyöryhmä suositteli lihan tarkastusten valtiollistamista, koska liha-alan pienryttäjät kiinnittivät huomiota tarkastusten laadun ja kustannusten vaihteluun kunnittain.

Hatakka suosittelee myös lihan tarkastusmaksujen perusteiden yhdenmukaistamista. Lisäksi toimijoilta perittäviä maksuja voitaisiin alentaa valtion rahoituksella. Valtion ensi vuoden talousarvioehdotukseen on esitetty enintään 600 000 euroa pienteurastamojen maksujen kohtuullistamismenoihin.

Tiedote verkossa: http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/tiedotteet/101116_lihantarkastus.html

Poimintoja **Ulla Savolaisen** kokoomasta historiikista vuosilta 1998–2008.

Vuonna 2002 tehtiin laaja lammastilatutkimus.

Kysely lähetettiin noin 870 tilalle ja vastauksia saatiin 470. Tutkimus otettiin hyvin vastaan, koska lammasektorilla on harvoin mahdollisuuksia valtakunnalliseen tutkimukseen.

Tutkimuksen purkuseminaarissa mietittiin,

millainen on "Ihannelammastalous vuonna 2010". Esille nousivat parannuskohteina muun muassa luottamus ja yhteistyö (sopimustuotanto), lammastalouden hyvän imagon kehittäminen, tutkimus, yleinen mielikuva lammastalouden kannattavuudesta sekä eläinainekset ja teuraslaatu.

Samana vuonna tehtiin kysely

myös lammasta teurastaville teurastamoille. Vastausprosentti oli selvästi huonompi kuin lammastilojen, vastauksia saatiin 17. Rahtiteurastuksen osuus oli 15–20 prosenttia ja lihasta 70 prosenttia myytiin ruhoina. Tuoreena myytiin 79 prosenttia ja pakastettuna loput. Markkinoinnissa sekä teurastamojen välisessä yhteistyössä todettiin olevan paljon kehitettävää.

Jatkoa poiminnoille *Lammas & Vuohi* -lehden numerossa 1/2011

Suomen Lammasyhdistys r.y. hallitus 2010

Tapio Rintala, puheenjohtaja, puh. 0500 257 280, tapio.rintala@co.inet.fi, Oripääntie 999, 21900 Yläne

Janne Jokela, varapuheenjohtaja, puh. 0440 876 530, jokelaj@nic.fi, Mäkelänmäentie 25, 68240 Ala-Viirre
Varajäsen: **Timo Heikkilä**, puh. (0400) 686 616, heikkila.timo@kotinet.com, Arolantie 88, 85200 Alavieska

Eero Lehtinen, puh. 050 4006 282, lehtinen.eero@gmail.com, Tavinjärventie 118, 71740 Tavinsalmi
Varajäsen: **Outi Sirola**, puh. 040 566 4153, outi@sirolantila.co, Sininentie 555, 82600 Tohmajärvi

Johanna Alamikkotervo, puh. 041 459 6657, johanna.alamikkotervo@gmail.com, Vanhalantie 17, 95300 Tervola
Varajäsen: **Matti Rissanen**, puh. 040 5311 788, matti.rissanen1@pp.inet.fi, Jeesiönratsutie 2785, 99770 Jeesiö

Sebastian Nurmi, puh. 050 581 0721, studio.sebastian@netlife.fi, Bovikintie 25, 10600 Raasepori
Varajäsen: **Lauri Leinonen**, puh. 0400 458 286, late@lampuri.fi, Koivusuontie 424, 32300 Mellilä

Susanna Nuutinen, puh. 050 340 5130, susanna.nuutinen@putkisalo.fi, Putkisalontie 172, 58900 Rantasalmi
Varajäsen: **Kaarina Knuuttila**, puh. 040 578 6317, kaarina.knuuttila@pp.inet.fi, Ahviontie 260, 46960 Muhniemi

Jan Suttle, puh. 0500 820 243, jansuttle@netscape.net, Vuohelantie 34, 38250 Roismala
Varajäsen: **Mikaela Ingo**, puh. 044 284 0532, mikaela.ingo@agrolink.fi, Staversbyväden 187 B, 66520 Veikars

Yhdistys rekisteröity 27.12.1988

Lampola olkipaaleista

Luonnomukainen, edullinen ja lämmin seinä vaiko pienten porsaiden tuulentupa? Parin talven kokemuksella olkipaalisena on toimiva vaihtoehto myös lampolassa. Seuraavassa havaintoja rakennusprojektista ja elämästä olkipaailampolassa.

Tekstit ja kuvat: **Petri Leinonen**

Tilallamme ei ollut lampaiden käyttöön sopivia rakennuksia, joten uuden tekeminen oli ainoa vaihtoehto. Pari talvea vuokratiloissa katrasta kasvattaen pohjusti kesän 2008 rakennusprojektia.

Tavoitteenamme on ympärivuotinen karitointi, joten päädyimme eristettyyn lampolaan, joka tietysti piti saada rakennettua mahdollisimman edullisesti. Luonnonmukaisuus ja kokeilunhalu johtivat olkipaalien valintaan seinämateriaaliksi.

Olkipaalirakentamisesta ei suomeksi ole julkaistu kuin yksi pieni opaskirjanen sekä VTT:n esiselvitys olkipaalirakentamisen mahdollisuuksista maatilojen tuotantorakennuksissa. Savi ry:n kotisivulta www.saviry.fi sekä hakukoneiden avulla englannin- ja saksankielistä materiaalia löytyy kuitenkin runsaasti. Varsin pian huomasimme suunnittelevamme Suomen suurinta olkipaalisinäistä rakennusta.

Hyvää olkipaaleissa on edullisuus, hengittävyys, hyvä lämmöneristys ja mahdollisuus käyttää omaa työtä rakennusvaiheessa. Oman työn käyttö voidaan tietysti ymmärtää myös ongelmaksi, sillä standardien ja yleisen osaamisen puute myös pakottaa olemaan mukana työmaalla.

Rakennusteknisiä vaatimuksia

Seinät ovat loppujen lopuksi aika pieni osa rakennusta. Perustus- ja katto-työt nielevät huomattavasti enemmän rahaa. Alkuperäinen suunnitelmamme oli tolpparunkoinen rakennus,

Mäkikierin lampola:

- kokonaisrakennusala 735 m², noin 16 x 45 m
- eristetty lammashalli 588 m²
- sisäkorkeus 390 cm
- tasainen asfalttilattia, ei kiinteitä sisärakenteita
- noin 150 uuhia ympärivuotisessa karitsanlihatuotannossa
- Torniossa Kukkolankosken kuohujen äärellä

jossa painekyllästetyt vanhat puhelin-tolpat olisivat myös perustus. Rakennuspaikan siirtyminen savipohjaiselle pellolle pakotti kuitenkin tekemään perinteisen betonianturan.

Olkipaaliset vaativat erillisen kantavan runkorakenteen. Ainoastaan 30-40 neliömetrin rakennuksia voidaan suunnitella ilman erillistä runkoa. Suurkanttipaalien mahdollisuuksista ei ole juurikaan julkaistua tietoa, mutta ne kantanevat huomattavasti suuremmankin rakennuksen katon.

Seinään tulevat olkipaalit täytyy saada vedeltä suojaan. Eli sokkelin on oltava niin korkea, ettei maasta tule kapillaarisesti kosteutta eikä roiskevesi haittaa. Pitkät räystäät ovat myös etu.

Mikäli paaleja ei näin suoraan kastella, ne pysyvät niin kuivina, että seinät eivät lähde "kompostoi-

Seinän ladontaa. Joka toisen olkipaali-kerroksen välissä kulkee lautatikas rakennetta lujittamassa.

tumaan". Tällöin seinän rakennustekninen ikä pitäisi olla 30 vuotta tai enemmän.

Olkipaalisena on pinnoitettava savirappauksella. Muitakin mahdollisuuksia on, mikäli kallista haluaa, mutta käytännössä savi-hiekkarappaus on toimivin. Roiske- ja sadeveden pitämiseksi pois paalirakenteesta lampolamme on ulkopuolelta vuorattu harvalla laudoituksella.

Koska paalisena kapeimmillaan-kin on noin 45 cm paksu, pitää ovi- ja ikkuna-aukotus miettiä huolella. Itsellämme silmän korkeudella on olkipaalien väliin "kelluvana" laitettu pieniä ikkunoita, pääosa valoaukoista on katon rajassa kennolevyjä, joita raotetaan tarpeen mukaan korvausilma-aukkoina.

Käytettävien paalien on oltava kuivia ja rikkakasvittomia. Kaikki vihreä paalissa on alttiimpaa hajo-
tustoiminnalle, lisäksi kosteat paalit painuvat kuivuessaan. Parasta olisi, jos seinä ladottaisiin edellisen vuoden olkipaaleista viimeistään keskikesällä, jotta myös rappaus ehtisi kuivua kunnolla ennen talvea. Itse teimme juuri kuten ei olisi pitänyt, jälkiä on saanut hieman paikkailla.

Ulkona -23 ja kova tuuli, sisällä 0 astetta. Ulkopuolen rappauksen puuttuminen kavaltaa seinässä olevat harvat kohdat.

Lampola talvimaisemassa.

Rakentaminen vaatii luovuutta

Olkipaaleja käytettäessä rakenneratkaisujen on syytä olla mahdollisimman suoraviivaisia. Paaleja voi toki lyhennellä ja muokata, mutta työtä kertyy. Meillä rungon jäykistämiseksi tarpeelliset vinorevat menevät olkipaaliveipan sisällä ja niitä varten olkipaalien muokkaaminen moottorisahalla vaati runsaasti työtunteja.

Mikäli mahdollista, kannattaa olkipaalin koko ottaa modulimitaksi aukotusta tehdessä. Eri paalaimien tekemien paalien koko vaihtelee; itsellämme päätyseinä on Welger-paaleja, pitkät seinät MF-paaleja. Niinpä päätyseinän ikkunat ovat eri kokoiset sivuseiniin verrattuna. Meillä Welger teki paremmin rakentamiseen sopivia, tiiviitä ja tasakokoisia paaleja. Amerikkalaisten artikkelin mukaan John Deeren paalit ovat parhaita.

Syntyvät kolot ja epäsäännöllisyydet täytetään sullomalla niihin

olkea tai savi-olkimassaa. Vatupasia ja suoraakulmaa kannattaa käyttää vain työn helpottamiseen, ei vaikeuttamiseen.

Rappaus on tärkeä osa seinän lämmöneristystä, ilmanpitävyyttä ja paloturvallisuutta. Vertaus paperiin on hyvä: paperisilppu palaa hyvin, kirja huonosti. Paloriski on suurin rakentamisvaiheessa. Mahdollisimman pian rakentamisen jälkeen seinä on syytä "slammata" saviliemellä, jonka levittämisessä käytimme maalausliikkeen tasoiteruiskua. Savilirutunkeutuu 1-3 senttiä seinärakenteeseen, vähentää syttymisherkkyyden olemattomiin ja tarjoaa hyvän tarttumapinnan varsinaiselle rappaukselle. Rappaus koostuu savesta, hiekasta ja pienestä lehmänlantalaisästä. Sekin levitettiin maalausliikkeen rappausruiskulla kahtena kerroksena. Sekä savilientä että varsinaista rapinkia menee noin 10-20 litraa per neliö-

metri kummallekin puolelle. Ruis-kujen käyttö edellyttää huolellisesti seulottuja raaka-aineita.

Lampaat saviseinien sisällä

Seinien vierellä on 40 senttiä leveä juoksuränni, joten seinän mekaaninen kestävyys ei ole koetuksella. Mikäli karsina ulottuu seinään asti, on lampaiden ulottuvilla oleva seinä päällystettävä jollain kestävämmällä pinnoitteella. Muutenkin seinien "pehmeys" tekee esimerkiksi koukujen kiinnittämisen seiniin vaikeaksi, ellei mahdottomaksi. Pieniä koloja syntyy helposti oviaukkojen reunoihin ja vastaaviin - toisaalta paikkaaminen on helppoa.

Olkipaalin lämmönerityskyky on erittäin hyvä. 42 sentin paali vastaa noin 20-25 senttiä eristevillaa. Meillä ulkopuolen rappaus jäi pelkän saviliemislamman varaan, mikä heikentää lämmöneristyskykyä erityisesti tuulella. Kosteusteknisesti seinä toimii erinomaisesti. Ilma lampolassa on kuivaa ja raikasta kaikilla säillä. Talvella kastuvat ikkunoiden aluset kuivuvat keväällä ennen lämpimiä emmekä usko niiden lahoavan muuta rakennetta aikaisemmin.

Kannattiko?

Rakennuskustannuksiltaan olkipaaliseinällä päästään hieman "tavanomaisia" ratkaisuja edullisempaan neliöhintaan. *Pasi Leinosen* insinööriössä laskettiin vaihtoehtoisia runkoratkaisuja olkipaalisinään. Mikäli rakennus vaatii betonianturaa, edullisinta on tehdä tavanomainen ranakarunko ja olkipaaliveippa rungon "kylkeen".

Mikäli painekyllästetyistä tolpi- ta tehtävä perustusratkaisu on mahdollinen, eli pohjamaa on kantava, voidaan tarvittava sokkeli muurata suoraan murskeen päälle, jolloin päästään erittäin edulliseen ja yksinkertaiseen seinään.

Olkipaaliseen on hyvä mahdollisuus lämpimän tilan tekemiseen olemassaolevan rakennuksen sisälle. Näin esimerkiksi vanha lato tai vastaava voidaan edullisesti muuttaa eristetyksi tilaksi.

Paimennuksen Suomen Mestariksi

Severi Hirvonen ja bordercollie Ben

Suomen paimenkoirayhdistyksen joka syksyiset lammaspaimennuksen SM-kilpailut ovat nykyisellään lajin todellinen suurtahtuma, sillä kilpailijamäärä on viime vuosina kasvanut rajusti.

Tekstit: Anne Konsti ja Susanna Nuutinen

Tänä vuonna kilpailijamäärä nousi jo yli 60 koiraan. Putkisalossa Rantasalmella ratkottiin mestaruuksia kolme päivää. Perjantaina ja lauantaina kisattiin alempien kilpailuluokkien kauden päätöskisat. Sunnuntaina ratkottiin Suomen mestaruus.

Tämän vuoden SM-kisat järjestettiin 16 hehtaarin pellolla. Putkisalo on vilja- ja lammastila, joka on tunnettu dorset-jalostuskatraasta ja aktiivisesta paimenkoiratoiminnasta. Järjestelyt alkoivat kaksi viikkoa ennen kisoja 150 kisalampaan valinnalla. Lajin suosio asettaa vuosi vuodelta enemmän haastetta tiloille ja yhdistykselle.

Ratamestari *Minna Erosen* tiukka ohjeistus kilpailijoille ja varikoille siivitti sähköistä kisa-aikataulussa pysymistä lauantaina. Kolmosluokan koirien karsintalähtö oli osallistujamäärältään Suomen paimennuskilpailuhistorian suurin.

Iltapäivällä ajetussa SM-karsintalähdössä oli kaikkiaan 24 koirakkoa. Karsinnassa nähtiin hienoja ajoja ja paljon taistelumieltä. Kokeneiden kilpailijoiden sekaan kiilasi SM-ensikertalaisia ja uusia kolmoseen nouseita koiria. Lajin kotimainen kuninkuusluokka laajenee.

Mestaruudesta saa nykyään oikeasti taistella, sillä sitä kärkeymässä on monta nälkäistä koirakkoa. Veitsenterällä kiikkunut sää rankai-

Kuva: Petri Keski-Korpela

Ammattilampurit hallitsivat sm-kisan finaalin niisit parhaiten. Kuvassa voittajat Severi Hirvonen ja Ben sekä Annika Paarvio ja Maj.

si etenkin kilpailun naisosallistujia. Karsinnalla selviteltiin 15 koirakkoa finaaliin.

Finaalissa suuren maailman tuntua

Juvalainen lampuri *Severi Hirvonen* palasi ryminällä paimennuksen valankahvaan. Severin SM-viikonlopuun tähdätty kilpailuvire osui kohdilleen, sillä Ben voitti SM-kultaa ja Rokka pronssia.

Väliin hopealle kiilasi tammisaarelainen lampuri *Annika Paarvio* erittäin kokeneen ja luotettavan kisa- ja työkoiransa Majn kanssa. Kilpailun tuomari sveitsiläinen *Rudolf Roth* kehui finaalia tasaiseksi ja laadukkaaksi, erot oli etsittävä tiukalla seulalla. Kansainvälisen tason kolmosluokan rata tuplahakuineen ja suurine ja koineen kirvoitti tuomarin kiitokset osallistujien, pellon, eläinten ja jär-

jestelyiden osalta.

Suomen Rehun joka luokkaan lahjoittaman erikoispalkinnon saajan Roth palkitsi parhaasta suuresta jaosta, jonka oikeutetusti voittivat sorttaamisen expertti Peppi ja lypsykarjatilallinen *Heikki Teittinen* Juvalta. Itsekin tunnettu kilpailija Roth oli ensi kertaa Suomessa. Hänen kolmipäiväinen vierailunsa pisti paljon paimennusmaailmassa nähneen, tehneen ja kokeneen miehen miltei sanattomaksi. Rantasalmelainen Putkisalon tila on tottunut järjestämään kilpailuja SM-tasolla. Tämä näkyi erityisesti aikataulussa pysymisessä ja sekä valmistellussa, hienossa paimennusmiljöössä.

Talkoolaiset ja sponsorit tärkeässä asemassa

Putkisalon *Susanna Nuutinen* ja *Mikael Westerstråhle* olivat tehneet mittavan valmistelurupeaman laajan vapaaehtoisporukan kanssa. Susannan mukaan isompien kilpailujen järjestämiseen tarvitaan paljon käsiä, koiria sekä joviaalia talkoohenkeä. Ruokahuolto pelasi. Erikoisuuksia-kin saatiin nauttia, kuten Raja-Karjalan Oxford Downin lammagrillimakkaraa, joka on maukas uutuus alueen suoramyyntituotteissa. Putkisalon tilan ohessa Suur-Savon lampurit ja Pro Agrian lammasneuvonta tekivät lammastaloutta ja tilamyyntiä tunnetuksi.

Paimennuksen Suomen Mestaruus 26.9.2010, Putkisalo, Rantasalmi

1 Ben ja Hirvonen Severi, Juva, 144 p.	9 CMM´s Jake ja Teittinen Heikki, Juva, 95 p. olf. 74
2 Maj ja Paarvio Annika, Tammisaari, 138 p.	10 Spot ja Keski-Korpela Petri, Valkeakoski, 95 p. olf. 73
3 Rokka ja Hirvonen Severi, Juva, 129 p. olf. 85	11 Luke ja Paarvio Annika, Tammisaari, 91 p.
4 June ja Kyöstilä Maarit, Kittilä, 129 p. olf. 75	12 Ukko ja Salonen Nilla, Loviisa, 90 p.
5 Peppi ja Teittinen Heikki, Juva, 128 p.	13 Apila ja Hirvonen Johanna, Juva, 86 p.
6 Svedu ja Salonen Nilla, Loviisa, 121 p.	kesk. Somollis Eira ja Jokisaari Minna, Liminka
7 Tafie ja Näkkäläjärvi Salomo, Kittilä, 104 p. olf. 83	kesk. Robert ja Mäkelä Tiina, Pyhtää
8 Chili ja Kyöstilä Maarit, Kittilä, 104 p. olf. 75	

Outi Sirola

Tavoitteista totta valitsemalla ja vertailemalla

Oman eläinaineksen tunteminen on tärkeä osa tilan johtamista.

Hyvä eläinainekse on kannattavan lammastilan tukijalka. Tämän palstan aiemmissa jutuissa on opittu löytämään katraan unelmauuhet ja astuttamaan ne huipupässillä. Kun vielä jälkeläisten jalostusvalinta tehdään asetettujen jalostustavoitteiden mukaisesti, on eläinaineksen hallinta jo varmoissa käsissä ja sen vaikutus näkyy niin katraassa kuin kukkarossakin.

Rodunjalostus olisi perin yksinkertaista, jos hyvä uuhi astutettuna hyvällä pässillä tuottaisi aina hyvän jälkeläisen. Näin ei kuitenkaan ole, vaan oikeiden yhdistelmien löytäminen vaatii paneutumista, mutta vie myös jalostustyötä nopeimmin eteenpäin. Katraan sisällä tapahtuvaan vertailuun on oiva apu, kun tuotosseurannan raportit voi viedä taulukkolaskentaohjelmaan. Teke-mällä siellä olevien suodatus- ja lajittelutoimintojen avulla vertailuja eri uuhi- ja pässilinjojen yhdistelmien tuloksista, löytää ne huiput ja pettymykset seuraavan astutus-suunnitelman pohjaksi. Lihantuotantoindeksiin perustuva lajittelu osoittaa mitkä yhdistelmät tuottavat lihaksikkaimmat jälkeläiset ja uuhi- tai pässilinjakohtainen lajittelu varmistaa, ettei mikään linja pääse kuolemaan ”sukupuuttoon”. Heikomman, mutta geneettisesti tärkeän, linjan tuloksia voi parantaa yhdistelmää vaihtamalla, jolloin löydetään paras ”vakka ja kansi”.

Tunnuslukujen seuraaminen ja vertailu onnistuu myös tuotosseurannassa olevan Tilayhteenveto-raportin avulla. Niitä ovat esimerkiksi karitsakuolleisuus, karitsatuotos sekä kasvu- ja teurastiedot. Samalla voi tarkastella miten oma tila sijoittuu maakunnan tai valtakunnan

Sirolan tämän vuoden satoa käyttöryhmiin jaoteltuna.

tasoon nähden. Koska raporttiin tulostuu vain kahden vuoden tulokset, vaatii pitkäjänteinen jalostustyö yleensä aiempien vuosien raporttien yhdistelemistä luotettavan vertailutiedon saamiseksi.

Lammastila Raja-Karjalan Ox-

ford down aloitti 25 uuhella ja kahdella pässillä vuonna 1994, Ox-ford down -rodun jalostuslampola se on ollut 2001 alkaen. Tärkein jalostustavoite on lihakkuuden lisääminen ja hyvän, terveen rakenteen edistäminen.

Keskimäärin	TILA-2009		TILA-2008		MK-2009		KOKO MAA-2009	
	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet
Syyspaina, kg	64,0	83,3	75,1	97,2	61,2	69,5	67,3	72,0
Villamäärä, kg							2,5	1,9
Synty karitsia uuhia kohti	1,3	1,7	1,2	2,0	1,6	2,4	1,6	2,3
Eloin karitsia uuhia kohti	1,1	1,6	1,1	1,9	1,5	2,2	1,5	2,1
Kuolleisuus-% alle 14 vki	8,8	7,5	5,6	6,6	5,7	7,0	8,3	10,8
Punntuotanto-% elonjälkeistä	58,1	94,1	100,0	90,6	39,7	54,0	34,8	38,5
Standardoitu karitsapaino, 6 vko	20,0	20,3	21,1	19,4	18,1	14,8	16,0	15,5
Karitsia punninta / tuotantuoli	1,2	1,6	1,1	1,8	1,4	2,1	1,5	2,1
Karitsatuotos / tuotantuoli	23	34	24	35	23	30	22	31
Karitsatuotos / karitsointi	23	34	24	35	23	30	22	31
Tuotantuolia	15	79	15	63	33	233	559	4147
Karitsointia uuhia	27	84	15	68	77	415	1596	10876
Karitsointien lukumäärä	27	84	15	68	77	419	1596	11155
Ei karitsointia uuhia	0	10	0	16	41	298	570	7180
Tilaja vertailussa							171	259

nimi koivunumero Idus	Keskiarvot					Tila	MK	Koko maa
	C. Pasi	B. Bill	A. Akseli	G. Gunnar	A. Harri			
184	115	34	9	131				
410 580	735 615	735 534	423 761	454 131				
Karitsoiden paino 4 kk, kg	47,0	41,0	41,0	40,0	39,0	39,8	31,4	31,6
Karitsoiden kasvu (6 vko - 4 kk) g/pv	291	193	239	237	221	238	206	210
Karitsoiden ikä	65	65	64	76	62	69	80	81
Karitsia yhteensä	26	6	11	14	7	146	408	8 801
Teurastiedot								
Teuraspaino	25,0	23,0	28,0	23,0	22,0	24,0	18,5	18,7
Teura-%	44	44	49	42	42	44	42	42
Kasvuika pv	215	191	307	176	176	231	250	223
Nettopäiväkasvu, g	122	109	102	123	114	107	75	82
Karitsia, kg/teuraspaino	9	4	7	7	2	82	276	6 708
Teurastiedot								
Teurastuotto	E %							
U %								2
R %							13	16
O %							31	75
P %								5
ni								

Tilayhteenveto-raportin avulla voi muun muassa tarkastella, miten oma tila sijoittuu maakunnan tai valtakunnan tasoon nähden esimerkiksi karitsakuolleisuuden, karitsatuotoksen sekä kasvu- ja teurastietojen osalta.

Abortti ja luominen

Luomisella tarkoitetaan sikiön tai sikiöiden ennen aikaista syntymistä. Luominen voi tapahtua tiineyden kaikissa vaiheissa, mutta yleisintä se on tiineyden kahden viimeisen kuukauden aikana.

Suurissa lammastalousmaissa luomiset ovat tavallisempia, koska eläimet ovat suuremmissa yksiköissä, niitä kuljetetaan enemmän (enemmän eläinkontakteja) ja muun muassa tartunnallisia, luomisia aiheuttavia, bakteereita sekä viruksia esiintyy enemmän.

Luomisten "siedettävä taso" katraassa on kaksi prosenttia astutetuista ja tiineistä uuhista. Kuitenkin aina, jos luomisia tapahtuu enemmän kuin kaksi, kannattaa pysähtyä miettimään tilannetta. Viimeistään silloin kun luominen on kolmas, kannattaa lähettää tapauksesta näytteet Eviraan. Kuitenkin on valitettavasti todettava, että vain puolessa tutkituista luomisista löydetään selvä syy.

Käytännössä kuitenkin kaikki luomiset tulee käsittää tartunnallisiksi, kunnes toisin todistetaan. Eli ryhdy varotoimiin muiden tiineiden uuhien suhteen ja muista, että osa tartunnallisista syistä on zoonooseja eli ne voivat tarttua myös ihmisiin. Suomessa yleisin tartunnallisen luomisen aiheuttaja on todennäköisesti Toksiplasma.

Aborttien ehkäisyssä on hyvä ottaa huomioon:

- Tuotantovaiheen mukainen ruokinta; riittävän energian ja valkuaisen lisäksi kivennäiset ja suolakivi vapaasti tarjolle (Kuntoluokita uuhet viimeistään kolmannen tiineyskuukauden jälkeen)
- Huolehdi, että säilörehu on hyvänlaatuista; ph alle 4,2 (4,8) eikä sisällä multaa.
- Huolehdi, että saatavilla on ongelmatilanteita varten propylenglykolia, kalkkia ja pötsin toimintaa tukevaa valmistetta.
- Pidä jyrssiöiden määrä kurissa.
- Leikkauta nuoret kissat, jotka voivat levittää toksoplasmaa.
- Pidä huolta, että lampolassa kuivutetaan hyvin, siellä on riittävästi tilaa uuhille ja karitsointikamareille ja että siellä on rauhallista.
- Laita ostoeleäimet karanteeniin.
- Luomisen tapahduttua eristä uuhi muista tiineistä uuhista, ota yhteyttä eläinlääkäriin ja lähetä näytteet Eviraan.

Abortin tapahduttua:

1. Eristä luonut uuhi.
2. Merkitse luonut uuhi.
3. Ota yhteys eläinlääkäriin.
4. Ota luotu sikiö ja jälkeiset talteen varovasti ja mahdollisimman kattavasti.
5. Hävitä muu abortoitu materiaali ja kuivikkeet polttamalla.
6. Muista, että luotu materiaali voi olla riski ihmisille; huolellinen käsien pesu tärkeintä.
7. Älä vie heikkoja, abortoituja karitsoita sisälle.
8. Hoida abortoinut yksilö viimeisenä ja muista käsien pesu hoitotoimenpiteiden jälkeen
9. Tarkkaile luoneiden utareita.

Mahdollisuus tutustua British Woolin päämajaan Pohjois-Englannissa helmi-maaliskuussa 2011

Myös villahuutokauppaan ja Emmerdalen TV-studioon tutustumismahdollisuus, jos on kiinnostusta.

Yhteydenotot: Jan Suttle
puh. 0500 820 243
jansuttle@netscape.net

Ostamme kaikenikäisiä lampaista ja vuohia teuraaksi ympäri vuoden.

Teurastus, lihanleikkuu ja tyhjiöpakkaus myös rahtityönä

Lallin Lammas

Lallin Lammas Oy
Mikolanlenkki 80, 27730 TUISKULA
Puh. (02) 554 6273. Faksi (02) 554 6290.
lallin.lammas@lallinlammas.inet.fi

Uusi yritys, uudet tilat – pitkät perinteet

Teksti: **Miikka Depner**
toimitusjohtaja
Vainion Teurastamo Oy

Kun vajaa vuosi sitten Hannu Vainio Oy:n tilat Hautjärvellä suljettiin viranomaisten toimesta, on varmaan monella lampurilla ollut haaste saada karitsoille teurasaikoja.

1980-luvulta asti toiminut Hannu Vainio Oy kerkesi vakiinnuttamaan paikkansa alalla ja tuli erityisesti tunnetuksi lampaiden teurastajana. Teurastus- ja karjanvälitystoiminta lähti käyntiin jo Hannun isoisän toimesta ja on siitä asti ollut perheen pääelinkeino.

Vuonna 2009 uusien laitosvaatimusten tultua voimaan oli tiedossa, että tilat Hautjärvellä olivat jäämässä vanhanaikaisiksi. Kesällä -09 Hannu käynnisteli projektia uusien toimitilojen puolesta. Jo tässä vaiheessa oli selvää, että vanhoja tiloja ei kannataisi remontoida vaan kokonaan uusi laitos olisi ainoa järkevä ratkaisu.

Jotta uusiin tiloihin investointi olisi kannattavaa oli laskuista jätettävä pienteurastamon rakentaminen pois ja tehtävä kerralla vaatimusten mukainen (iso) teurastamo. Näin pystytään teurasmääriä kasvattamaan ja peittämään investointien kulut.

Neljäs sukupolvi mukaan

Vainio ajatteli myös tulevaa ja pyysi kumppanikseen siskon poikaansa Miikka Depneriä. Depner oli kerinnyt olemaan Vainiolla töissä ja alan kuviot olivat tulleet tutuiksi. Myös työn ohella suoritettu liha-alan perustutkinto oli merkki kiinnostuksesta alaa kohtaan. Projektin ympärille päätettiin perustaa uusi yritys Vainion Teurastamo Oy, jossa pääosakkaaksi ja hallituksen puheenjohtajaksi tuli Hannu Vainio ja osakkaaksi sekä toimitusjohtajaksi Miikka Depner. Tällä tavoin teurastustoiminta jatkuu suvussa jo neljännessä sukupolvessa.

Hannu Vainio (vas.) ja Miikka Depner (oik.) ovat luoneet Orimattilaan huippumodernit puitteet nautojen ja lampaiden teurastukseen yhteistyössä moduuliteurastamoita valmistavan Kometos Oy:n kanssa, kuvassa myyntiedustaja **Pekka Paloniemi**.

Kuvat: Pia Parikka

Vainion aloittamaa projektia jatkettiin yhdessä uuden yrityksen nimissä. Syksyllä 2009 kuvion pääpiirteet alkoivat olla selvillä. Rakennuspaikaksi löytyi Orimattilan kaupungilta Orivillen teollisuusalueelta sopiva tontti. Koska projektin aikataulu oli hyvin tiivis, valittiin Kometos Kauhajoelta rakentamaan teurastamokokonaisuus avaimet käteen periaatteella. Kometoksen tapa rakentaa moduuliteurastamoita ei ole uusi, mutta Suomessa vähemmän tunnettu. On selvää, että oudoksuvia katseita on tullut kun yrittäjät ovat sanoneet rakentavansa teurastamon konteista. Rakennustapa on nopea ja tilat ovat vähintään yhtä toimivat, kuin millä tahansa muulla tavalla rakennetut.

Kun rakennetaan elintarvikealan laitosta, tässä tapauksessa teurastamoa, paperityöt ja lupa-asoiden hoitaminen on ollut ehkä koko projektin haastavin tehtävä. Hygieni- ja sivutuotemääräykset ovat erittäin tiukat. Toiminnan pitää olla hyvin läpinäkyvää. Tarkkailu ja raportointi vie yrittäjiltä paljon aikaa.

Joko se on auki?

Kiinnostus projektia kohtaan on ollut valtava ja monenlaisia huhuja on pyörinyt ympäri maata. Kysymyksiä tulee päivittäin. Miksi teurastamo? Miksi Orimattilaan? Mitä teurastatte? Miksi lampaita? ... ja lista vaan jatkuu. Ylivoimaisesti suosituin kysymys on ollut ”joko se on auki”? Tätä tekstiä kirjoittaessa laitos ei vielä ole auki. Rakennustyöt ovat loppusuoralla ja Eviran hyväksyntää odotetaan. Lehden ilmestyessä laitos on todennäköisesti jo toiminnassa ja olemme päässeet toteuttamaan uutta askelta Suomen lammastaloudessa.

Ilman että maassamme olisi ammattimaisia lampureita, ei tätä projektia olisi kannattanut toteuttaa ja toivon, että uusi laitos antaa myös potkua kasvattajille.

Teurastamo tarvitsee tuottajia ja tuottajat teurastamoa, nyt meillä on oikeasti mahdollisuus kasvattaa Suomen lampaanlihan omavaraisuusastetta.

Lämmintä joulua & karitsarikasta vuotta 2011!

Vuoden 2009 lammastila kehittyi jatkuvasti

Suomen Lammasyhdistyksen hallitus valitsi vuosi sitten vuoden 2009 lammastilaksi Tapio ja Anne Rintalan omistaman Rintalan tilan Pöytyän Keihäskoskelta.

Teksti: **Ulla Savolainen**

Kuvat: **Rintalan oma arkisto**

Perustelut valinnalle olivat, että tila on aktiivinen ja kehityshakuinen. Tilalla on investoitu lammastalouteen säännöllisesti, hyödynnetty tehokkaasti investointuksia ja kiinnitetty toiminnan kannattavuuteen erityistä huomiota. Viljelijäperhe on myös ansiokkaasti edustanut lammastoimialaa tilan ulkopuolella sekä paikallisella tasolla että valtakunnallisesti. Tila palkittiin yhdistyksen syyskokouksessa Kok-

kolassa. Samassa kokouksessa Tapio Rintala valittiin Suomen Lammasyhdistyksen puheenjohtajaksi vuosiksi 2010 - 2012.

Rintalan tilalla on ollut lampaista useamman sukupolven aikana. Tilan halki virtaavan joen rantoja on perinteisesti hyödynnetty laitumina. Tapio ja Anne Rintala aloittivat lammastalouden lähes 30 vuotta sitten, vuonna 1982, joten kokemusta on kertynyt paljon. Tapio toimii tilan hoidon ohella myös konemyyntiyrityksenä. Anne on ammatiltaan opettaja. Viime vuosina hän on ollut opettajan virasta muun muassa vuorottelupaalla, koska tilalla riittää töitä niin paljon kuin jaksaa tehdä.

Jatkuvaa rakentamista

Alussa lampolana toimi vanha navetta. Vuonna 2000 rakennettiin ensimmäinen uusi lampola. Se on valoisa, tilava ja ilmava lampola, jossa karitsointi nykyisinkin tapahtuu. Seuraavana oli vuorossa karitsoiden kasvatamo, joka valmistui vuonna 2005. Syksyllä 2007 valmistui pihapiiriin erillinen rakennus, jossa on tilat lihan käsittelyyn ja säilytykseen sekä niiden lisäksi toisella laidalla navetan pukuhuone sosiaaliloiheen ja toisella laidalla kokoushuone ja sauna pesutiloiheen. Rakennus on suunniteltu niin, että "puhtaat" ja "likaiset" tilat ovat erillään. Uusin rakennus on viime talvena käyttöön otettu lampola, jota käytetään esimerkiksi astutusryhmille ja joutilaille uuhille. Sen toisessa päässä on lantala/rehuväkä.

Rotuna on aina ollut puhdas suomenlammas eri väreissä. Se on sopinut hyvin tilan tuotantostrategiaan, sillä karitsointi tapahtuu kahdessa erässä, keväällä ja syksyllä ja myös villa ja nahkat hyödynnetään. Uuhia on tällä hetkellä 220. Niistä valkoisia on noin 100, ruskeita 60 ja mustia 60. Tila on mukana tuotosseurannassa. Tuotanto on luomua, peltöjen ohella myös eläimet ovat luomussa.

Jatkojalostus ja markkinointi

Tilalla markkinoidaan kaikki tuotteet itse. Koko eläin hyödynnetään sisäelimiä myöten. Teurastus tapahtuu

NAHKAJALOSTAMO M. SALONEN KY

- * Muokkaamme kaikenkarvaiset turkikset
- * Lampaan- ja naudantaljojen ym. turkisten myynti

Röppääntie 3, 50670 Mikkeli
puh. 010 387 3090
www.taljatukku.fi
nahkajalostamo_salonen@hotmail.com

Rintalat myyvät aktiivisesti tuotteitaan suoraan kuluttajille. Anne käsittää lammasta ympäristönsä ja Tapio lihatiskin takana.

pääosin Sastamalan Teurastamossa. Liha myydään monessa muodossa. Tarjolla on tuoreena ja pakastettuna muun muassa viuluja, luutonta paistia, lapaa, fileitä ja kyljyksiä. Lisäksi on savustettuja viuluja, erilaisia makkaroituja ja säilykkeitä. Tärkeitä myyntipaikkoja ovat erilaiset markkinat. Niiden lisäksi lihaa toimitetaan luomupiireille ja muutamalle työpaikalle.

Käsityötuotteita myydään osin kotoa, osin tilan ulkopuolella. Vanha aitta on kunnostettu tilapuodiksi, jossa tuotteet ovat hyvin esillä. Anne tekee itse shaaleja ja kaulahuiveja. Niiden lisäksi on myytävänä villalankoja, ulkopuolisten tekemiä pipoja, sukkia ja muita käsityöitä sekä muokattuja nahkoja.

Susihyökkäys syksyn ongelma

Tänä vuonna riesana ovat olleet sudet. Ensin ne hyökkäsivät heinäkuun lopulla naapuritilalle ja viikkoo myöhemmin Rintalan laitumelle. Ne tappoivat yhteensä 27 lammasta ja haavoittivat noin kolmeakymmentä. Hyökkäyksen jälkeen piti eläimet ottaa kesken laidunkauden sisälle ja syksyn aikana on rakennettu tähän mennessä kilometri susiaitaa. Tapio anoi kaatolupaa kolmelle sudelle ja sai yhden luvan, joka käsittää vain kolmen tilan alueet, Rintalan, naapurilammastilan ja kolmantena kylällä olevan vuohitilan alueet. Tätä kirjoittaessani susi on ampumatta ja ensimmäinen lisäaika menossa. Tapio on luvannut kirjoittaa susirul-

janssista erillisen jutun Lammas & vuohi -lehteen.

Monessa mukana

Vuoden lammastilaa valittaessa Tapio Rintala ei ollut vielä yhdistyksen puheenjohtaja, ehdolla hän oli tosin jo edellistä kertaa puheenjohtajaa valittaessa syksyllä 2006, mutta hävisi silloin täpärästi äänestyksessä *Christer Ollqvistille*. Varsinais-Suomen Lammaskerhossa Rintalat ovat toimineet aktiivisesti jo vuosia, ja monet retkikunnat ovat vuosien varrella Rintalassa käyneet. Uusia toimintamalleja ja rakennusratkaisuja on käyty katsomassa läheltä ja kaukaa, milloin isommalla, milloin pienemmällä porukalla.

Tapio Rintala kirjoitti Lammas ja vuohi -lehden Lukijan Nurkkaan otsikolla "Lammastalous Suomessa" talvella 2004 muun muassa seuraavaa:

"...Ammattimaisen lammastalouden harjoittamiseen en näe yhtä ja oikeaa toimintatapaa. Tilakoko, tilan kiinteistöt ja kalusto, käytettävissä oleva työvoima ja työmäärä, viljelijöiden tiedot ja taidot ratkaisevat suuresti, mihin suuntaan tilan lampaanpito suuntautuu. En näe toisiaan parempaan mitään tuotantosuuntaa. Jonkun on järkevintä kasvattaa liharotua, toisen suomenlammasta, joku voi jatkojalostaa talvoja, osa lampaista toimii maisemanhoitajina päätyökseen..." Varsin viisasta tekstiä jo silloin henkilöltä, joka yli viisi vuotta myöhemmin valittiin yhdistyksen puheenjohtajaksi.

Toivon onnea ja menestystä uutteralle yrittäjäpariskunnalle ja tilan lammastaloudelle ja sen lisäksi Tapiolle voimia yhdistyksen puheenjohtajan tehtävissä. Toivottavasti sudetkin pysyvät poissa Keihäskoskelta!

Oikein teroitettu leikkaa parhaiten

Keritsin terien teroitus 14 € / pari
 Keritsin koneen puhdistushuolto 24 €
 Teroitamme sakset, veitset, kysy muuta
 Myymme uusia teriä, koneita, öljyä

HYVÄÄ JOULUA KAIKILLE!

Olemme lomalla 20.12.2010-20.1.2011

TEROITUSPALVELU HAKKARAINEN

Ravioskorventie 173, 19700 Sysmä

Puh. 050 574 4634 ja 03 717 9977

Lammaspäivät Kouvolassa

Lampoloiden rakennusratkaisuihin tutustumassa

Kouvolan Valtakunnallisten Lammaspäivien ensimmäisen päivän opintoretkellä tutustuttiin neljään kohteeseen: remonttiin, uudisrakennukseen, kaarihallilampolaan sekä pian valmistuvaan pienteurastamoon.

Teksti: **Elina Vainio**
ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Remonttikohde oli vanha, 1900-luvun alkupuolella viimeisimmän muotonsa saanut kartanon kivinavetta. Emäntä **Minna Pitkänen** tuumi, että vastaavat yleensä remontoidaan tilausravintoloiksi ja tanssipaikoiksi. He kuitenkin päätyivät lampolaan.

Kustannusarvioksi remontille on laskettu 185 000 euroa, johon tukea on saatu Ely-keskukselta. Arvion Pitkänen ennusti ylittyvän. Komean ulkomuodon takana on vielä paljon työtä tehtävänä, ennen kuin rakennus on täysin käyttövalmis. Keskikerroksen lampola (35mx12m) on otettu

käyttöön vuonna 2007. Rehunjako ja tyhjäys tehdään pienkuormaajalla.

Lampaiden ja hevosten ehdoilla

Uudisrakennuskohde oli 350 uuhien kylmälampola. Korkean 20mx52m:n hallin päätyyn on tehty pleksi-ikkuna, joka tuo paljon valoa. Rakennusta tukevat teräksiset kattoelementtirakenteet tukipilareineen. Koko rakennuksen kustannusarvio on 350 000 euroa. Lampaille ei ole asennettu juomakuppeja, sillä kuppien korkeus ja mahdollinen jäätyminen arveluttivat. Rehut jaetaan karsinoihin rakennuksen toisesta päädyistä. Väinölän tilan päätuotantosuunta ovat lampaat, mutta tilan hevostoiminta on huomioitu myös rakentamisessa. Lampolan toiseen päätyyn on rakennettu karsinarivistö ja pesupaikka. Lantala on seinän takana. Karsinat saa siivottua suoraan lantalaan pienistä luukuista. Karsinoiden yläpuolelle, yläkertaan, valmistuu toimisto- ja pesutilat valjahuoneineen. Valvontaikkunasta voi seurata lampolan tapahtumia.

Viittä vailla teurastuksia

Odotettu ja kaivattu pienteurastamo, **Kaarin Knuuttilan** emännöimä Muhniemen lahtivaja, on viittä vailla valmis aloittamaan täydellä kapasiteetilla. Teurastamon kustannusarvio on 200 000 euroa. Rakennus lupineen on suunniteltu 5 000 lampaan vuotuisen teurastukseen.

Lisäksi voidaan teurastaa nautoja ja tarhattua riistaa. Odotustilaan mahtuu kerralla 40 lammasta. Teurastamolla ei ole varsinaisia säilytystiloja eläimille, vaan ryhmä teurastetaan kerralla. Eläimet tainnutetaan pulttipistoolilla. Eri tuotantovaiheet erotellaan toisistaan väliverhoin: tainnutus-nylky-likainen ja puhdas osio vaihtuvat tässä -jäähdyttämö, jossa myös paloitellaan ja tehdään jauheliha. Liha markkinoidaan ensisijaisesti ruhona tai puolikkaana. Linjaston alkupään veriset vedet johdetaan omaan umpikaivoonsa. Muut jätevedet johdetaan rasvanerotimen ja sakokaivojen kautta imeytyskenttään. Loppujätteille on oma varastoonsa.

Visiiriruokintaa kaarihallissa

Päivän edullisin kohde oli kaarihalli, jonka kustannusarvio on omalla työllä ollut 60 000 euroa. Idean isäntä **Samuli Näri** sai Ruotsista ostettuaan sieltä apevaunun. Halli (36mx10m) rakennettiin vuonna 2007, kun lampaille tarvittiin lisätilaa. Halli on mitoitettu 140 uuhelle. Ape jaetaan kerran päivässä. Se jaetaan hallin ulkoseinille rakennetuille ruokintapöydille, joiden katteeksi on asennettu muovipleksinen visiiri, joka suojaa esimerkiksi lumelta. Visiirien korkeutta säädellään vinssillä. Karitsoiden pääsyn ruokintakaukaloon estää vaijeri, joka on viritetty pöydän edustalle. Lampaille on valettu sorkkapalli, mikä tyhjäyksen yhteydessä suojaa myös kaarien tukipylväät. Sivuille on asennettu tuuliverkot, lämpötila on sama kuin ulkona. Hallin pohjana on asfaltti. Kaarihallin muovi pitäisi vaihtaa 10-15 vuoden välein. Kaarihalli löytyy myös MTT:n julkaisusta 2009.

Kuvat: Pia Parikka

Lampolasta ja hevostallista on rakennettu Väinölän lammas- ja ratsutilalla toimiva yhdistelmä. Hevosten karsinat on sijoitettu vielä rakenteilla olevan valvomon alapuolelle.

Lampaat viihtyvät edullisessa kaarihallissa.

Teurastuki hyvään saumaan

Teksti ja kuvat: **Terhi Torikka**

Kouvolan Lammaspäivien seminaari rakentui ensi vuoden alusta voimaan tulevan teuraskaritsojen laatupalkkion ympärille.

Lihantuotannon lisäämiseen kannustava tuki osuu sopivaan aikaan, sillä lampaanlihan tuontimäärät näyttävät olevan laskussa ja tuontilihan hinta nousussa.

”Tuotannon lisäämiselle on nyt saumaa”, ProAgria Keskusten Liiton kehityspäällikkö **Pia Parikka** totesi.

Uusi teuraspalkkio maksetaan kerran vuodessa kalenterivuoden päätyttyä. Ennakkoa siitä ei näillä näkymin aiota maksaa.

Teurastamojen ilmoitusten tallennusviiveet otetaan Mavin **Marika Lehtisen** mukaan huomioon ja tiedot maksatusta varten poimitaan rekisteristä vasta kun kaikki ilmoitukset on tallennettu.

Tehokasta kasvua rasvaa välttämällä

Uusi tukimuoto kannustaa kasvattamaan raskaampia teurasruhoja. Tiken edellisten tilastojen mukaan teuraskaritsoista arviolta vain vajaa 40 prosenttia ylitti 18-kilon rajan. ”Teuraspainot on saatava nousemaan”, Parikka kehotti.

Painoa ei pidä kuitenkaan tavoitella ruhon laadun kustannuksella. ”Toivottavasti palkkio ei aiheuta rasvoittumista”, **Veli-Pekka Suni** lammasteurastamo Lallin Lampaasta huomautti. Köyliöläisessä Lallin Lampaassa teurastetaan noin viidennes Suomen lampaista. Ruhojen keskipaino on ollut yli 18 kiloa.

Suni toivotti elektroniset korvamerkit erittäin terve-tulleiksi. Hän kertoi, että teurastamo on harkinnut osallistumista merkkien kustannukseen, mikäli ne saadaan käyttöön. ”Ne helpottaisivat työtä niin merkittävästi.”

Lampaillakin nykyisin virallisina merkkeinä kelpuutettuja elektronisia korvamerkkejä ja niiden lukulaitteita esitteli **Janne Mäkinen** NeuroCattlesta. Laitteet herättivät kovasti kiinnostusta, mutta hinta todettiin korkeaksi.

Baarin asiakkaat maksavat parhaiten

Lammastilaneuvoja **Sari Heltelä-Auvinen** teroitti lampuriin mieliin muun muassa

Eeva Piesala ja **Severi Hirvonen** tutkailivat kiinnostuneina e-merkkien lukulaitteita.

Satu Kumpulaisen ja monen muun puikot suihkivat lammaspäivien seminaariannin lomassa.

Kuva: Pia Parikka

Lammaspäivien seminaari oli myyty viimeistä paikkaa myöten.

kuntoluokituksen, astutusajan ruokinnan ja karitsabaarin merkitystä. ”Tee baarista mukava, siellä ovat parhaiten maksavat asiakkaat”, Heltelä-Auvinen ohjeisti.

Hyvä Lamma! -hankkeen **Jobanna Rautiainen** neuvoo keritsemään uuhet 6-4 viikkoa ennen karitsointia, sillä kerintä kasvattaa karitsaa.

Risteytys sotkeutunut sekarotuisuuteen

Teuraskypsyyteen päästään nopeasti esimerkiksi hybridien avulla. ”Termi risteytys on karannut käsistä, sen ei pitäisi tarkoittaa sekarotuisten kasvattamista”, Parikka muistutti ja kertasi onnistuneen risteytystuotannon perusteita. Paras risteytyselinoima on vain ensimmäisellä risteytyskuvapolvella. Se häviää nopeasti. ”Risteytysten hyvyys hämää. Helposti unohtuu, että niiden karitsat eivät ole yhtä hyviä. Risteytykset täytyy raaskia teurastaa.”

Ammattimainen risteytystuotanto perustuu perinnöllisesti korkeatasoisiin puhdasrotuisiin eläimiin sekä kasvuvaiheen mukaiseen ruokintaan. Hyviin tuloksiin päästään esimerkiksi kolmiroturisteytyksillä, joissa emot ovat suomenlampaan ja liharodun risteytyksiä ja ne astutetaan toisen liharodun pässillä.

Torniolainen lampuri **Petri Leinonen** kannusti tarjoamaan lampuille kotimaisia palkokasveja, kuten härkäpapua. Leinonen ja **Jobannna Alamikkotervo** kokeilivat härkäpapua ensimmäistä kertaa viime vuonna. Kokemukset olivat lupaavia, sillä Alamikkotervot eivät havainneet kasvuisa juuri eroa härkäpavun ja rypsin välillä. Myös maittavuus on hyvä ja härkäpapu soveltuu lampuille karitsabaarista lähtien.

Kerittyä & karstattua

KOONNUT: Pia Parikka

UUTTA JA VANHAA HALLITUKSEEN

Suomen Lammasyhdistyksen hallitus sai uutta voimaa Itä-Suomen IV-alueelta, kun syyskokous valitsi Keski-Karjalan Lammasverkko-hankkeesta lampureille tutuksi tulleen *Airi Timosen* Kiteeltä yhdistyksen hallituksen varsinaiseksi jäseneksi seuraavalle kolmivuotiskaudelle 2011 – 2013. Timosen varajäseneksi valittiin *Eeva Piesala* Petäjävedeltä.

V-alueen edellisen kauden edustajat *Janne Jokela* Kokkolasta varsinaisena jäsenenä ja *Timo Heikkilä* Alavieskasta hänen varajäsenenään valittiin jatkamaan hallituksessa myös seuraavalla kolmivuotiskaudella.

Valinta-alueet ja hallituksen jäsenet on esitelty Suomen Lammasyhdistyksen verkkosivuilla www.proagria.fi/suomenlammasyhdistys > organisaatio, sillä erotuksella, että pääkonttori sijaitsee nykyään Heinolan Lusissa.

Tapio Rintala ja Pia Parikka (vas.) palkitsivat tuotosseurannassa vuonna 2009 parhaiten menestyneet lammastilat. Kunniakirjoja vastaanottamassa oikealta vasemmalle Erkki Lääkkö, Mikaela Ingo, Tuomo Jääskeläinen, Susanna Nuutinen sekä Tarja ja Juha Krannila.

FINNSHEEP-r.y:n vuosikokous ja tutustuminen uuteen lampolaan

Aika: 19.2.2011

Paikka: Aimo Kaitamäki, Kirkkotie 24, Sarvijoki (Kurikka).

Tarkempi aikataulu, ohjelma ja ajo-ohjeet helmikuussa yhdistyksen kotisivulla www.Finnsheep.fi

Tervetuloa! Hallitus.

Tervetuloa Suomen Lammasyhdistyksen perhejäseneksi!

VIRANOMAISREKISTERIN MAKSULLISUUS PUHUTTI

Suomen Lammasyhdistyksen syyskokous otti jyrkän kielteisen kannan heinäkuun alussa voimaan astuneelle Lammasta- ja vuohirekisterin rekisteröintimaksulle. Syyskokous päätyi maksua vastustamaan kannanottoon katsottuaan, että rekisteröintimaksun lakiperusta ei täyty.

Lisäksi lampurit tuomitsivat rekisteröintimaksun valmistelun hyvän hallintotavan vastaiseksi, sillä rekisterin maksullisuudesta ei neuvoteltu tuottajien edustajien kanssa. Muutoksesta ilmoitettiin tuottajille takautuvasti.

Kuvat: Terhi Torikka

Valinta Vuoden Lammastilaksi yllätti iloisesti Riitta ja Hannu Korhosen.

UUDELLA LAMMASTILA 2010 KUUSAMOSTA

Riitta ja Hannu Korhosen lammastila Kuusamosta nimitettiin Suomen Lammasyhdistyksen syyskokouksessa Vuoden Lammastilaksi 2010.

Perusteluissa tilan todettiin olevan suunnannäyttävä paitsi omalla alueellaan, myös koko maassa. Tilalla on erittäin ammattimaisesti toteutettua voimaperäistä ja tehokasta karitsankasvatusta. Kokonaisuus on erinomaisesti suunniteltu. Tilan ympäristö ja rakennuskanta on lisäksi hyvin hoidettua.

Riitta ja Hannu Korhosen lammastila on yksi kaksivaihekasvatuksen pioneereja ja tuottanut aiemmin 100 päivän teuraita.

Uusi jäsenyyssyoppi voimaan 2011

Ensi vuoden alusta alkaen Suomen Lammasyhdistyksen varsinaisten jäsenten perheeseen kuuluvien henkilöiden on mahdollista liittyä yhdistykseen perhejäsenenä.

Uusi jäsenyyssyoppi ei pidä sisällään Lammasta- ja vuohilehden tilausta, mutta muilta osin perhejäsenet ovat tasaveroisia yhdistyksen jäseniä varsinaisten jäsenten kanssa. Perhejäsenet ovat äänioikeutettuja yhdistyksen vaaleissa ja heillä on oikeus käyttää ja luovuttaa valtakirjoja.

Perhejäsenen jäsenmaksu vuodelle 2011 on 20 €.

Perhejäseneksi voi ilmoittautua sähköpostitse yhdistyksen toiminnanjohtajalle Pia Parikalle: pia.parikka@proagria.fi. Ilmoittautumisen yhteydessä ilmoitetaan myös samassa taloudessa asuvan varsinaisen jäsenen nimi. Varsinainen jäsenyys on kirjattu sille henkilölle, joka on merkitty vastaanottajaksi Lammasta- ja vuohilehden osoitetarraan.

Lampaan ja vuohen teurastaminen kotona - eläinsuojeluvaatimukset

Sari Salminen

Valvontaosasto

Eläinten terveys ja hyvinvointi -yksikkö

Lampaiden ja vuohien suojelusta säädetään eläinsuojelulaissa (247/1996), eläinsuojeluasetuksessa (396/1996) ja maa- ja metsätalousministeriön päätöksessä eläinten teurastamiselle asetettavista eläinsuojeluvaatimuksista (23/EEO/1997). Lisäksi 1.1.2013 alkaen sovelletaan niin sanottua lopetusasetusta eli neuvoston asetusta (EY) N:o 1099/2009 eläinten suojelusta lopetuksen yhteydessä.

Lampaan ja vuohen saa teurastaa vain henkilö, joka tietää miten tainnutus ja verenlasku tehdään ja joka osaa toimia asianmukaisesti. Teurastuksessa ei tulisi olla läsnä asiattomia henkilöitä.

Tainnuttaminen

Lammas ja vuohi on ennen verenlaskua tainnutettava nopeasti, tehokkaasti ja riittävän pitkäksi ajaksi. Uskonnollisista syistä tapahtuvaa teurastusta, jossa eläintä ei tainnuteta ennen verenlaskua, voidaan tehdä ainoastaan teurastamossa tai pienteurastamossa ja tarkastuseläinlääkärin ollessa läsnä.

Lammas ja vuohi voidaan tainnuttaa ampumalla, aivoihin tunkeutuvala mekaanisella laitteella eli pulttipistoolilla tai sähkövirralla.

Lammasta ja vuolta on pidettävä kiinni tai muuten rajoitettava sen liikkumista tainnutuksen aikana siten, että vältetään mahdollisimman tehokkaasti ylimääräistä kipua, tuskaa, kärsimystä ja vahingoittumista sekä ruhjoutumista. Eläimen jalkoja ei saa sitoa eikä sitä saa ripustaa ennen tainnutusta. Tainnutettavan lampaan ja vuohen pään liikkeitä rajoitetaan vasta, kun tainnuttaja on valmis tainnuttamaan eläimen.

Tainnuttamiseen käytettävät välineet ja laitteet on oltava sopivia ja toimintakuntoisia. Niiden on oltava sellaisia, että eläin voidaan tainnuttaa nopeasti ja tehokkaasti. Toimintakunnon varmistamiseksi välineet on tarkastettava ja huollettava säännöllisesti ja pidettävä puhtaina.

Ampuma-ase tai pulttipistoolitainnutus

Ampuma-aseen ja pulttipistoolin on oltava eläimen kokoon nähden riittävän tehokas. Pulttipistoolin on oltava sellainen, että siinä oleva pultti tai puikko tunkeutuu eläimen aivokuoreen ja aiheuttaa tajuttomuuden.

Sarvetonta lammasta ja vuolta tainnutettaessa ampuma-ase tai pulttipistooli on kohdistettava pään korkeimpaan kohtaan ja suunnattava leukaperien suuntaan. Kiliä ja karit-

saa tainnutettaessa ampuma-ase tai aivoihin tunkeutuva mekaaninen laite on kohdistettava hieman pääläen ja silmien keskivälissä olevan kuvitellun viivan puolivälin alapuolella ja suunnattava otsaluuhun nähden suoraan kulmaan. Sarvellinen lammas ja vuohi saadaan tainnuttaa ampuma-aseella tai pulttipistoolilla niskan suunnasta, jos pääläen kautta ampuminen ei ole sarvien vuoksi mahdollista. Ampuma-ase tai pulttipistooli on kohdistettava sarvia yhdistävän viivan takapuolelle heti sarvien keskellä kulkevan harjanteen takana ja suunnattava suuta kohden.

Sähkötainnutus

Sähkötainnutuslaitteessa on oltava äänimerkin antava tai selvästi näkyvä ilmaisin, joka osoittaa tainnutuslait-

KÄÄNNÄ

Joulun Lämpöä ja Villavaa tulevaa vuotta!

**Hyvää Joulua
ja
Menestystä Vuodelle 2011**

Toivovat
Suomen Lammasyhdistyksen kannattajajäsenet

Lihasan Säätiö Atria Oyj Lammastalousäätiö

teen toimintakelpoisuuden. Lisäksi laitteessa on oltava näennäisvas-
tuksen eli impedanssin mittauslai-
te, joka estää tainnutuslaitteen käy-
tön, jos sähkövirran voimakkuus ei
ole riittävä.

Sähkötainnutuslaitteessa on ol-
tava ilmainen, joka on tainnuttajan
nähtävissä tai kuultavissa ja joka
osoittaa yhden eläimen tainnutta-
miseen käytettävän ajan. Tainnut-
tajan näkyvillä on myös oltava lai-
te, joka ilmaisee jännitteen ja virran
voimakkuuden.

Sähkötainnutuksessa elektrodit
on asetettava eläimen aivojen koh-
dalle siten, että sähkövirta kulkee
aivojen läpi ja eläin menettää ta-
juntansa välittömästi. Suositeltavaa
on asettaa elektrodit korvien etu-
puolelle.

Sähkövirralla tainnuttaessa on
varmistuttava elektrodien hyvästä
kosketuksesta eläimen nahkaan.
Nahka on tarvittaessa kostutettava
elektrodien kosketuskohdista. Tar-

vittaessa lampaalta tai vuohelta on
lisäksi elektrodien kosketuskohdista
poistettava liiallinen villa tai karva.

Verenlasku

Tainnutetun eläimen verenlasku on
aloitettava välittömästi tainnuttami-
sen jälkeen. Verenlaskua ei saa kui-
tenkaan aloittaa, jos eläin vaikut-
taa olevan tajuissaan. Tällöin eläin
on tainnutettava välittömästi uu-
delleen.

Verenlasku on aloitettava viimeis-
tään 60 sekunnin kuluessa tainnut-
tamisesta, jos eläin on tainnutettu
ampumalla tai pulttipistoolilla. Jos
sarvellinen lammas tai vuohi on tain-
nutettu sarvien takaa niskan suun-
nasta, verenlasku on aloitettava 15
sekunnin kuluessa tainnuttamisesta.
Sähkövirralla tainnuttamisen jälkeen
verenlasku on aloitettava viimeis-
tään 20 sekunnin kuluessa tainnut-
tamisesta.

Verenlasku on suoritettava siten,
että eläimeltä avataan vähintään

toinen kaulavaltimo tai suoni, josta
kaulavaltimo lähtee. Suositeltavaa on
avata molemmat kaulavaltimot tai
suonet, joista kaulavaltimot alkavat.
Verenvuodon tulee olla nopea, run-
sas ja täydellinen niin, että eläimen
tajunta ei ehdi palautua.

Verenlasku on suoritettu loppuun,
kun verisuonen tai verisuonten avaa-
misesta on kulunut vähintään 30 se-
kuntia, minkä lisäksi kaikki aivorun-
gon refleksit ovat lakanneet.

Teurastuksen jatkaminen

Jos vain yksi henkilö vastaa lampaan
ja vuohen teurastamiseen liittyvistä
toimenpiteistä kuten tainnuttamises-
ta, nostamisesta verenlaskua varten
ja verenlaskusta, hänen on suoritet-
tava eläimelle kaikki nämä toimen-
piteet ennen seuraavan eläimen tain-
nuttamista.

Teurastusta ei voi jatkaa eikä eläi-
melle saa suorittaa muita toimenpi-
teitä ennen kuin se on kuollut.

LAMMASREHU UUTUUS!

 KINNUSEN MYLLY

91600 Utajärvi
Puh. (08) 5144 715
Telefax (08) 5421 892

www.kinnusenmylly.fi
kinnusenmylly@kinnusenmylly.fi

UUSI LAMMASREHU MINIRAKEELLA

LAMMAS-TÄHTI

- tasapainoinen, kaurapitoinen täysrehu uuhille, päseille ja karitsoille
- sopii säilörehu-, kuivaheinä- ja laidunruokintaan
- sisältää myös molybdeenä, joka ehkäisee kuparin kasaantumisen kudoksiin. Tämä on tärkeä ominaisuus varsinkin liharotuisia lampaita kasvattaessa.
- maittava, pölyämätön 3mm minirae
- saatavana 40kg säkissä ja 960kg lavoissa

JOULUTARJOUS!
294€/tn

+ paikkakunnan rahti ja alv 13%
Voimassa joulukuun loppuun saakka.

myynti: maatalouskaupat

Muokkaamosta markkinoille - nahanjalostustoiminta Suomessa

**Lihan ja villan lisäksi lammas-
talouden tärkeä tuote on myös
talja. Taljan muokkaus vaatii
ensiluokkaista ammattitaitoa,
joten lampurit tarvitsevat taljo-
jen saamiseksi avukseen hyvän
muokkaajan. Tähän juttuun on
koottu neljä kotimaista nahkaja-
lostamoa ympäri Suomen.**

Teksti: **Sanna-Helena Rantala**
Kuvat: **Erik Fallenius**

Yksi lampaan ja vuohen nahko-
jenmuokkausta harjoittava yri-
tys on Panfur 2000 Oy Kurikan
Panttilasta. Panfur jalostaa pääasiassa
tarhattua turkista, mutta yritys jalos-
taa myös lampaan ja vuohen taljoja
sekä villiturkista.

100 vuotta turkismuokkausta samalla tontilla

Panfur 2000 on nimensä mukaisesti
perustettu vuonna 2000, mutta samal-
la paikalla on harjoitettu turkismuok-
kausta jo vuodesta 1890. Itse asiassa
muokkaustoiminta alkoi juuri lam-
paannahkojen muokkauksesta.

Panfurin laatu- ja ympäristövas-
taava *Seija Halkolan* mukaan ala on
hyvin käsityövaltainen, joten tehok-

kaampi tuotanto vaatii koko ajan ke-
hittelyä. Vaikka turkisten jalostus on
muuttunut vuosien varrella, on tietyt
vaiheet tehtävä edelleen käsin. Tällä
hetkellä Panfurissa on 28 työntekijää.
Ammattitaitoisen työvoiman löytä-
minen on nykyisin melko hankalaa,
sillä nahanjalostajia ei juuri koulute-
ta Suomessa.

“Kaikki työntekijämme on kou-
lutettu lähes alusta saakka itse. Työ
opettaa”, Halkola toteaa.

Ympäristöstä huolehtiminen on
keskeinen osa toimintaa. Toiminta
on nimittäin täysin ympäristöluvan-
varaista. Turkismuokkaamon päästöt
on todella tiukasti säädelty, mikä pa-
kottaa pohtimaan tuotantoprosesseja
yhä uudelleen, jotta toiminta pysyy
kannattavana. Yrityksellä on sertifi-
oidut laatu- ja ympäristöjärjestelmät,
joten tuotanto on laadukasta alusta
saakka.

“Asiakkaiden pitää luottaa meihin
sataprosenttisesti, sillä turkisinahat
ovat arvokkaita ja ne ovat asiakkaan
omistamia muokausvaiheessakin.”

Jokainen nahka pystytäänkin
jäljittämään ja prosessi on tarkas-
ti hallittu.

Lampaan turkikselle markkinoita tulevaisuudessa

Talouden lama on pakottanut Panfu-
rin pohtimaan turkisten jalostamista

Yrittäjä Reijo Halkola ja valmiita taljoja.

uudelleen. Tarhatun turkiksen suo-
sio laski hieman lamassa, mutta lam-
paan ja vuohen taljojen sekä villitur-
kiksen osuus ja suosio ovat samaan
aikaan hieman kasvaneet. Yritys on
tietoisesti ryhtynyt panostamaan juu-
ri lampaan ja vuohen taljoihin sekä
villiturkiksiin. Ne nähdään kulutta-
jien keskuudessa tarhattua turkista
eettisempänä vaihtoehtona.

Noin 90 prosenttia muokatuista
lampaannahoista tehdään niin sano-
tusti rahtimuokkauksella eli asiakas
tuo nahan, Panfur muokkaa sen ja
asiakas huolehtii jälleenmyynnistä.
Tosin muutaman viime vuoden ajan
yritys on kokeillut joulumyyntiä, jol-
loin se ostaa nahat suoraan asiakkail-
ta, muokkaa ne ja myy joulumyynti-
nissä suoraan kuluttajille.

“Jatkojalostusyhteistyökumppa-
neiden löytäminen on tärkeää, sil-
lä kysyntää hyvin muokatuille ja ja-
lostetuille lammasturkiksille on yhä
enemmän.”

Halkolan mukaan kuluttajat ar-
vostavat lammasturkisten ja -taljo-
jen kotimaisuutta. Hänellä onkin
vahva usko kotimaiseen lammasta-
louteen.

KÄÄNNÄ

“Nuoret lampurit ovat avoimia uusille haasteille ja kehitystoiminnalle, eivätkä he ole urautuneita.”

Laadukas talja myy

Laatu on hyvin tärkeä tekijä lamasturkiksissa. Villan oikea pituus ja puhtaus ovat tärkeitä. Likainen villa lisää muokkaukustannuksia, sillä pesukerrat lisääntyvät ja sitä kautta myös ympäristön kuormitus. Halkola muistuttaa, että villan olisi hyvä olla alle viisi senttiä pitkää, sen villan pitäisi olla keritty hyvissä ajoin ennen lampaan teurastusta. Pitkävillaisia ja sotkuisia taljoja on vaikea ja kallista muokata. Muokattujen taljojen hinta muodostuu pitkälti työ- ja kuljetuskustannusten mukaan.

“Toisaalta, kysyntää löytyy varmasti myös uniikkeille taljoille”, Seija Halkola sanoo.

Taljojen muokkaustoimintaa Ylistarossa

Vilskin Oy muokkaa lampaannahkoja Etelä-Pohjanmaalla Ylistarossa. Yrityksellä on pitkät perinteet, sillä yrittäjä **Jussi Viljanmaan** suvussa on muokattu nahkoja vuodesta 1923 lähtien. Muokkaustoiminta ja yrityksen koko ovat vaihdelleet vuosien mitaan. Nykyisin Viljanmaa pyörittää yritystä pääasiassa yksin ja on alkanut varovasti kasvattaa toimintaa.

Vilskinin päätuote ovat lampaan- ja vuohen taljat, niitä on 40 prosenttia muokatuista nahoista. Lisäksi yritys muok-

Muokkaajan kannalta on ongelmallista, kun toisaalta nahkapuoli pitäisi saada pehmeäksi ja toisaalta villa ei saisi prosessin aikana huopaantua. Monesti muokkaajalla onkin jännittämistä siinä, tuliko nahasta pehmeä ja villasta myös hyvä, vai auttaako takkuihin ja huovuttuneeseen villaan edes karstaaminen. Viljanmaa heittääkin pallon jalostajille. “Hie- man karkeampi villa olisi huomattavasti helpompi käsitellä muokkauksessa.”

Viljanmaan mukaan taljojen muokkauksessa on ongelmana myös tasalaadun puute. Yksi nahka on tietynlainen ja toinen toisenlainen, tasalaatua on vaikea saada. Varsinkin, kun muokattavana on melko pie-

Suolatut taljat ovat saapuneet muokkaamolle.

Taljat ammevaiheessa.

“Jos lampaan taljoille halutaan isompia markkinoita Suomessa, on villan laatuun kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Tämä asia korostuu varsinkin tuotteistuksessa”, yrittäjä **Reijo Halkola** toteaa. Halkoloiden mukaan lammasturkistuksessa voitaisiinkin kiinnittää huomiota myös taljan laadun kehittämiseen, sillä sen merkitys tulee varmasti kasvamaan.

Lampaan turkisten puolella muokattujen taljan jatkojalostusta pitäisi kehittää. Seija Halkola näkee mahdollisuuksia muun muassa huonekalualalla. Varsinkin, kun Kurikka on keskellä huonekaluteollisuudesta tunnettua Pohjanmaata. Laatuun olisi kiinnitettävä jatkojalostuksen takia yhä enemmän huomiota, sillä jalostajat haluavat tasaista laatua.

kaa naudan ja riistan nahkoja sekä vuohen taljoja. Aiemmin on muokattu jopa afrikkalaisia nahkoja. Suurin osa lampaan taljoista muokataan rahtimuokkauksella. Yritys myy jonkin verran taljoja myös suoraan kuluttajille.

Tasalaadun puute ongelma

Viljanmaan mukaan lampaiden syysnahka on ehdottomasti laadukkainta. “Paras talja saadaan silloin, kun lammas on saanut olla kesän ulkona. Sisäruokintakauden taljat eivät ole niin laadukkaita”, Viljanmaa toteaa. Syksy onkin kiireisintä aikaa yrityksessä.

Suomalaisten lampaiden villa on Viljanmaan mukaan toisinaan liian hienovillaista muokkaukselle, sillä se huopaantuu helposti.

niä eriä taljoja. Muokkauserissä on usein sellaisia taljoja, jotka onnistuvat hyvin ja sellaisia taljoja, jotka eivät onnistu.

Lammasturkki on ekologinen vaihtoehto

Viljanmaa näkee kotimaisilla taljoilla tulevaisuutta, kunhan laatu saadaan tasaisemmaksi. Yksinomaan Suomen kenkäteollisuus käyttää vuodessa 150 000–200 000 lampaan taljaa, mutta kaikki on tuontitavaraa nimenomaan suomalaisen taljan epätasaisen laadun vuoksi. Tulevaisuutta voisi kuitenkin olla vaateteollisuudessa, kunhan lampaannahkatuotteet saataisiin kunnolla tuotteistettua.

“Tutkimusten mukaan lammasturkki on kaikista ekologisista vaihtoehto, jos verrataan keinokuitu-

turkkiin tai minkkiturkkiin”, Viljanmaa sanoo.

Vuohennahka on Viljanmaan mukaan hieman vaikeammin tuotteistettava, vaikka muokkauksessa vuohen taljat ovat huomattavasti helpompia käsitellä. Suomessa vuohen taljojen tarjonta on niin pientä, ettei siitä saa kunnon liiketoimintaa. Maailmalla vuohennahoista yleensä poistetaan karva kemiallisesti ja käytetään nappanahkana kenkiin.

Viljanmaa uskoo, että tulevaisuudessa voi olla nykyistä enemmän mahdollisuuksia kehittää lammastaloutta Suomessa. Ilmastomuutoksen seurauksena lounais- ja länsirannikolla voidaan päästä pidempään ulkoruokintakauteen, jolloin sisäruokintakausi lyhenee ja kustannukset vähenevät.

Taljojen muokkausta ja jatkojalostusta Mikkeliissä

Mikkeliissä toimii Nahkajalostamo M. Salonen Ky, jonka perusti nykyisen yrittäjän **Tommi Salosen** isä vuonna 1984 Ruokolahdelle. Sieltä yritys siirtyi ensin Juvalle vuonna 1986 ja vuonna 2008 Mikkeliin. Salonen on toiminut yrittäjänä kohta kuusi vuotta ja yrityksessä on tällä hetkellä neljä kokoaikaista työntekijää.

Yritys muokkasi noin 15 vuotta sitten pelkästään lampaan taljoja. Sen jälkeen nahkajalostamo on muokannut niin lampaan nahkoja kuin muidakin nahkoja, kuten riistaa. Lampaan nahkojen osuus muokkaustyöstä on noin puolet. Vuohen nahat käsittävät nahoista vain murto-osan. ”Pintanahkaa emme valmista. Muokkaamme kaikkea, josta karvaa tai villaa vain löytyy”, Salonen toteaa.

Muokkauksen lisäksi maahantuontia

Nahkajalostamo M. Salonen muokkaa niin kotimaista kuin ulkomais-takin nahkaa. Tällä hetkellä yritys maahantuo 3 000 muokkaamatonta lampaan taljaa vuodessa. Tuontitavara on useimmiten islanninlampaan nahkoja. Kotimaisesta muokkauksesta lähes kaikki on rahtimuokkausta. Aiemmin nahkoja ostettiin myös teurastamoilta suoraan, mutta tästä on luovuttu.

Tommi Salonen ja lähes valmis muokattu talja.

”Muokkaisimme mielellään kotimaisia taljoja enemmänkin, mutta raaka-aineen laatuvaatimukset eivät aina täyty”, Salonen sanoo. Hän haluaa muistuttaa lampureita suolauksen ja kerinnän tärkeydestä. Salosen mukaan kuitenkin kotimainen talja, esimerkiksi suomenlampaan talja, on erittäin kaunis ja menee myös hyvin kaupaksi, mikäli se on laadultaan hyvä.

Taljojen jatkojalostus on myös osa Nahkajalostamo M. Salosen liiketoimintaa. Yrityksessä työskentelee palkattu ompelija, joka tekee nahasta muun muassa tossuja, rukkasia ja liivejä. Myös hattuja ja huppuja valmistetaan. Osa tuotteista jatkojalostetaan myös alihankintana. Tuotteitaan yritys myy niin myymälässään Mikkeliissä kuin nettikaupassa. Yrityksellä on ollut nyt yli vuoden verran hyvä tarvarantoimittaja, josta on ollut hyötyä toiminnan kehittämisessä. ”Etenemme tässä jatkojalostuksessa pikku hiljaa, mutta pyrkimys on kasvattaa tätäkin puolta.”

Neljättä polvea muokkaus-toimintaa Laviassa

Laviassa toimii vuonna 1892 perustettu Rantasen Nahkajalostamo Ky. Nykyään yrityksen omistavat veljekset **Pentti** ja **Veli-Pekka Rantanen**, jotka edustavat jo neljättä polvea nahanjalostustoiminnassa. Veljesten isä **Veikko Rantanen** alkoi jalostaa lampaan nahkoja jo 50 vuotta sitten. Lampaan nahka on nykyään yrityksen päätuote ja yli 95 prosenttia muokatuista nahoista on lammasta. Myös Rantasen Nahkajalostamo muokkaa jonkin verran riistan ja vuohen nahkoja.

Aikaisemmin yritys osti paljon raaka-ainetta ja muokkasi itse sitä muun muassa vuoriturkikseksi ja turkismokaksi, mutta kenkä- ja vaateteollisuuden rakennemuutoksen takia tämä on vähentynyt paljon. Kustannukset kun ovat aivan erilaiset Kiinassa kuin Suomessa. Nykyään yritys tekee pääasiassa koristetaljoja. Puolet on niin sanottua rahtimuokkaus-

KÄÄNNÄ

ta. Muokkaamo myy nahkoja myös itse eteenpäin ja heillä on asiakkaitaan muun muassa Kesko ja Stockmann. Näille asiakkaille kotimaisuus on tärkeä tekijä.

Kuluttajat arvostavat kotimaisuutta

Yrittäjä Pentti Rantanen uskoo suomalaisten lampaan taljojen kysyntään nyt ja tulevaisuudessa.

“Suomen lampaan talja on erityisen hieno ja varsinkin ruskeat ja harmaat taljat ovat kysyttyjä” Pentti Rantanen sanoo. Hän näkee ulkomaalaisissa taljoissa, varsinkin kiinalaisissa, ongelmana kyseenalaiset valmistusmenetelmät. Monesti nahkojen kiillotuksessa käytetään jopa syöpää aiheuttavia aineita. Käyttöturvallisuus on kuitenkin ensisijaisen tärkeää taljoissakin.

Rantanen uskoo, että kuluttajat

kyllästyvät jossain vaiheessa halpatuontiin ja vaativat kestävästi tuotettuja kotimaisia tuotteita. “He haluavat tukea kotimaista maaseutua ja yritystoimintaa.”

Tuotteistaminen on tärkeää. Rantasen Nahkajalostamolla on yhteistyökumppaneita, jotka jalostavat taljoja vaatteiksi ja sisustustuotteiksi.

Käsityövaltainen ala

Nahanmuokkausala on erittäin käsityövaltainen, sillä ihmisen työ tarvitaan. Muokkauksessa tarvitaan vahvaa ammattitaitoa. Tällä hetkellä Rantasen Nahkajalostamossa työskentelee kuusi täysipäiväistä työntekijää. Rantanen näkee ammattitaitoisen henkilöstön yrityksen tärkeänä vahvuutena.

Tulevaisuuden haasteita muokkaustoiminnassa ovat kohonneet kustannukset. Palkat ovat nousseet,

samoin sähkön ja öljyn hinta sekä jätekustannukset. Kohonneita kustannuksia ei voi kuitenkaan siirtää suoraan hintoihin, joten kannattavuus on heikko.

Siitä huolimatta Pentti Rantasella on muiden muokkausyrittäjien tapaan uskoa niin muokkaustoiminnan kuin lammastaloudenkin tulevaisuuteen Suomessa.

Rantasen mukaan erittäin oleellista tulevaisuuden kannalta, että on tiloja jotka satsaavat kunnolla lammastalouteen ja kehittävät sitä. Hän lähettääkin lampureille terveisiä, että laadukas talja kannattaa huomioida jo kasvatusvaiheessa muun muassa kehitsemällä säännöllisesti. “Muistakaa myös suolata taljat mahdollisimman pian teurastuksen jälkeen”, Rantanen muistuttaa.

Kestävä ja satoisa!

RETU BOR

**ainoa Suomessa
tuotettu ruokonata!**

Myynti alan liikkeet sekä

NATURCOM OY

92400 Ruukki, Puh. (08) 270 7200, (02) 762 6200

www.ruokonata.net

Keväällä 2011 Retu myynnissä siemenseoksissa

Lampaan taljan tie turkikseksi

Taljan muokkauksessa on kaikkiaan jopa 30 eri työvaihetta, joten muokkaajilta vaaditaan vahvaa ammattitaitoa. Muokkaamot ohjeistavat jo teurastamoa käsittelemään taljoja alusta pitäen oikein.

Sanna-Helena Rantala

Teurastamo:

Nahan muokkaus alkaa jo teurastamolta, siellä tapahtuu suolaus. Nahat pitäisi suolata kunnolla mahdollisimman pian nylkemisen jälkeen. Mikäli suolaus viivästyy, laatu laskee.

Muokkaamo:

Seuraavaksi nahat tulevat muokkaamolle, missä ne lasketaan ja niiden laatu tarkistetaan. Lampaantaljojen toimitusaika on noin 2-3 kuukautta, riippuen muokkaamosta.

1) Ensimmäinen käsittelyvaihe on **liotus**. Tarkoituksena on taljan saattaminen luonnolliseen kosteustilaan, jossa talja oli eläimen eläessä. Liotusta täydentää pesu, jonka tärkein tehtävä on villan tehokas puhdistaminen liasta ja luonnonrasvasta.

2) Tämän jälkeen nahat **kaavitaan** eli nahasta poistetaan koneellisesti kalvot ja muut lihanjäänteet. Nahasta kaavitaan siis kaikki ylimääräinen pois.

3) Kaapimisen jälkeen tehdään nahalle ns. **pikkelöinti** eli nahan avaaminen. Tämä valmistaa nahkaa kypsytystä varten ja nahan solurakenne avataan kemikaalien avulla, jotta luonnonrasva ja parkitukseen kelpaamattomat valkuaisaineet saadaan poistettua. Pikkelöinnin avulla nahasta saadaan kevyt, pehmeä ja venyvä.

4) Pikkelöinnin jälkeen nahka **kypsytetään** eli **parkataan**. Tässä prosessissa nahka käsitellään kemiallisesti niin, että sen lämmön- ja vedensietokyky paranee sekä kutistumislämpötila kohoaa. Nahkan käsiteltävyys paranee parkituksen ansiosta. Ensimmäisiä työvaiheita kutsutaan ammetyövaiheiksi.

5) Kypsytyksen aikana nahkaan lisätään rasvoja, jotka pitävät sen pehmeänä. **Rasvaus** on erittäin tärkeä, jotta nahka ei pääse kovettumaan kuivausvaiheessa.

6) Rasvauksen jälkeen nahka **kuivataan**. Tarkoituksena on poistaa ylimääräinen vesi nahkakudoksesta. Samalla kuituvälit täyttyvät rasvalla. Kuivaus kestää yleensä seuraavaan päivään.

7) Kuivauksen jälkeen nahka **kuivavenytetään** koneella, jonka pyörievien telojen väliin asetettu nahka venyy alkuperäiseen muotoonsa. Nahan kimmoisuus paranee kuivavenytyksellä. Kuivavenytyksellä kasvatetaan hieman muokkaamisen aikana menetettyä nahan kokoa.

8) Viimeisissä vaiheissa muokatut nahat **pestään** kemiallisesti, 9) **seulotaan** ja toisinaan myös 10) **hiotaan** nahkapuolelta. Seulonnassa taljasta lähtevät viimeiset irtoliat. Jotkut asiakkaat haluavat taljan myös 11) **reunattuna**, eli taljan reunat siistittyinä. Joillakin muokkaamoilla on lisäksi mahdollisuus 12) **karstata** villa koneellisesti.

Kommentti:

Haluan lähivaahteita!

Mikä saa ostamaan arvokkaan kotimaisen taljan, jos kaupasta saa parilla kymppillä ulkomaalaisen? Siinä on niin lampureille kuin muokkaajillekin pohtimista. Kaikki juttuun haastatellut nahanjalostajat uskovat kotimaisen taljan kysyntään tulevaisuudessa. Toivottavasti myös muut ketjun osapuolet uskovat.

Kotimainen talja on eettinen valinta. Kauniin taljan ostaessaan tukee kotimaista pk-yritystoimintaa, maaseudun elinvoimaisuutta ja samalla voi olla varma, että taljaa ei ole muokattu kyseenalaisissa oloissa.

Miksi vain ruuan kohdalla on lähiajattelua? Miksi kuluttajille ei tarjota myös lähivaahteita? Ulkomainen halpatuonti täyttää marketit, mutta haluaisin ajatella eettisesti ja ekologisesti myös vaatteissa ja sisustuksessa. Kotimaiset lampaantaljat ja turkikset tarjoavat tähän ratkaisun.

Aina on kuitenkin kehittämisen varaa. Laatu on tärkeä kilpailutekijä taljoissakin, joten siihen olisi kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Me suomalaiset kun emme voi juuri missään asiassa kilpailla määrässä, vaan laadussa on menestymisemme.

Sanna-Helena Rantala

Tule ja tutustu uusiin tuotteisiimme

Italialaisen **Milklinen** kattava valikoima nyt tarjolla lammasta ja vuohitiloille. Kauttamme saat esimerkiksi:

- lypsyasemat ja -laitteet kutuille
- juottoautomaatti karitoille
- kerintäkoneet
- sähköiset aitausverkot.

Lisätiedot ja tilaukset:

Arto Huhtala
puh. 040 180 9492
arto.huhtala@smartfarm.fi

Katso kuvat ja esitteet osoitteesta
www.smartfarm.fi

1. Miksi talja ja villa lämmittävät kylmällä?

Eino Hautakangas, kunniajäsen, Suomen Lammas-yhdistys:

Villakuitu on lähes pelkästään valkuaisainetta ja sen solurakenteessa on osia, joiden kemialliset reaktiot edesauttavat lämmön syntyä. Käytännössä villan lämpimyyteen vaikuttaa kaksi tekijää: kiharuus ja kosteudenimemiskyky.

Yleisesti ottaen, mitä hienompi villa sitä tiheämpi kiharuus. Villan kiharuus tekee sen, että villakuitujen väliin jää ilmaa. Ilma vähentää lämmön siirtymistä ulospäin ja eristää sekä kylmyyttä että lämpöä vastaan. Kiharuus vaikuttaa myös niin, että kontaktipintaa ihoa vasten muodostuu vähemmän, kun väliin jää ilmaa. Se estää lämmön siirtymistä ulospäin.

Villa sitoo kosteutta itseensä. Villavaate voi imeä kosteutta jopa 30 prosenttia painostaan tuntumatta iholla märältä. Se ei myöskään "liisteroidu" märkänä tiiviisti ihoa vasten kuten muista kuiduista valmistetut vaatteet. Märällä kelillä tai hiostavissa töissä tällä on suuri merkitys.

Esimerkiksi vanhuksilla ja reumapotilailla villaiset alusvaatteet toimivat ikäänkuin toisena ihona lämmön säätelyssä. Villa säännöstelee ihmisen ruumiinlämmön suhdetta vaihtelevaan lämpötilaan.

Kuva: Sari Jaakola

Kissat tietävät hyvin, kuinka mukavasti lampaantalja lämmittää

2. Miten kasvatetaan lihan tuotannon ohessa hyvä villa ja talja?

Lampuri Tuomo Jääskeläinen:

Lähtökohta on kunnollinen ruokinta. Kivennäisten ja vitamiinien käyttö näkyy villassa. Myös riittävä valkuaisainetaso väkirehuruokinnassa vaikuttaa villan laatuun.

Heinärehuista varsinkin timoteipitoinen heinä kuivana aiheuttaa roskaisuutta sisäruokintakaudella. Myös kunnollisella kuivikkeiden käytöllä voidaan vaikuttaa villan puhtauteen. Kauran olki on hyvä kuivike.

Kerintävaiheessa voidaan hyvinkin villa pilata huonolla lajitelulla. Puhtaan selkävillan erottelu pyllynpieli- ja mahanalusvilloista on välttämätöntä ja käy helpoimmin kerinnän yhteydessä. Kehrämöt arvostavat puhdasta ja riittävän pitkää villaa, josta niiden on mahdollista valmistaa hyvälaatuisia tuotteita ja maksaa tuottajalle kohtuullista korvausta.

Kuva: Terhi Torikka

Villa on kätevintä lajitella kerinnän yhteydessä.

Marja-Leena Puntila, kunniajäsen, Suomen Lammas-yhdistys:

Tuotantokenttä on hyvin monikirjava, yksiselitteistä vastausta ei voi antaa. Ainoastaan panostamalla eläinainekseen, niin että lihantuotanto-ominaisuuksien lisäksi on kiinnitetty huomiota myös villan laatuominaisuuksien kehittämiseen, hyvään ruokinnan suunnitteluun sen mukaisesti mikä karitsanlihan tuotantomuoto on kyseessä, ja lampolan rakenneratkaisuihin joilla taataan eläinten hyvinvointi.

Varsinaista turkiselästä meillä ei ole harjoitettu 2000-luvulla. Hyviä turkiselästä voidaan tuottaa karitsilla, joita on laidunnettu koko kesä. Kun halutaan karitsasta lyhytvillainen turkiselä, se tulee keritä noin 4 kuukauden iässä, ja antaa karvan kasvaa laitumella ainakin kuusi viikkoa ennen teurastusta. Muokattuna nahasta saadaan lyhytkarvainen, sopiva vaikka pulkkaan tai vaunuihin.

Yleensä aikuisten lampaiden nahat ovat liian isoja ja painavia, mutta koristekäyttöön niilläkin on paikkansa. Turkiskäyttöön tulevalta nahalta edellytetään ryhdikästä kiharuutta ja kiiltoa. Pehmeävillaiset tulee erottaa oikeasta turkistyyppistä. Muokkauksella on suuri merkitys.

Tutkimuksemme ovat osoittaneet, että samanaikaisesti voidaan jalostaa sekä hyviä lihan- että villantuottajia. Itse ostaisin valkoisen suomenlammaspässin, jolla on erinomaiset lihantuotanto- ja eläväEUROP-indeksit sekä haluaisin tietää villan laadusta annetut arvostelupisteet ja villatuotoksen, mielellään myös vanhempien villatiedot. Ilman tuotosseurantaa on vaikea päästä päästä kiinni laadun kehittymisen seurantaan.

3. Voiko likaantuneen lampaantaljan pelastaa?

Jussi Viljanmaa, Vilskin Oy:

Puhdistuskeinot riippuvat siitä miten nahka on parkittu. Mieneraaliparkitut nahat voi pestä pesukoneessa 40 asteessa, esimerkiksi villanpesuun sopivalla pesuaineella ja -ohjelmalla.

Pitkävillaisille taljoille suosittelen käsipesua, koska pesukoneen voimakas liike saattaa aiheuttaa huopaantumista.

Pesun jälkeen nahka ripustetaan kuivamaan. Se kutistuu ja kovettuu kuivauksessa, mutta pehmenee ja palaa lähes alkupehmyyteen kokoonsa, kun sitä jaksaa taivutella ja venytellä.

Pesussa nahan pehmitukseen käytetty rasva saattaa osittain peseytyä pois. Jos talja ei kuivauksen jälkeen millään pehmenee, sitä voi rasvata nahkaöljyllä.

Taljan voi myös pesettää pesulassa niin sanotussa kuivapesussa. Kuivapesu poistaa enemmän rasvaa kuin vesipesu.

Valko- tai aldehydi-parkittujen taljojen peseminen ei aina ole mahdollista. Joskus parkitus on niin "heikko", että talja hajoaa pesussa tai kuivauksen jälkeen. Pesua voi testata esimerkiksi leikkaamalla taljasta palan ja kokeilemalla miten sen peseminen ja kuivaus onnistuu.

4. Minkälaisesta langasta syntyvät lämpimimmät lapaset?

Pirtin Kehräämön toimitusjohtaja Tarja Gråsten-Tarkiainen:

Hahtuvalangasta, tässä ohje yhteen malliin.

Kuva: Pirtin Kehräämö

Hahtuvalapaset (kaksinkertaisesta hahtuvasta)

Koko M (L)

Tarvikkeet

Pirtin Kehräämön hahtuvakiekko, sukka-puikot nro 6. Yhdestä 150 g:n hahtuvakiekosta tulee yhdet lapaset.
(M-kokoon menee noin 100g.)

Mallineule

Helmineule (1krs: *1o, 1n* toista keros loppuun, 2krs: *1n, 1o* toista) ja sileä neule.

Tiheys

10 cm sileää neuletta = 14 s ja 21 krs.
Neulo tavallista löyhempää, jotta työ vanuttuu pesukoneessa.

Neulominen

Luo 40 (44) s pyöröneuleeksi neljälle puikolle ja neulo 4 krs helmineuletta. Neulo sitten sileää neuletta 25 (33) krs ja merkitse peukalon paikka neulomalla erivärisellä langalla, ensimmäiselle puikolle seuraavasti: neulo 1 s hahtuvalla, 6 (7) s erivärisellä langalla. Siirrä erivärisellä

neulotut silmukat takaisin ensimmäiselle puikolle ja jatka neulomista 31 (36) krs. Aloita sitten kärkikavennukset. Kavenna joka kerroksella yhteensä 4 s, neuloen 2 syhteen ensimmäisen ja kolmannen puikon alussa ja toisen ja neljännen puikon lopussa. Kun työssä on jäljettä 4 s, vedä hahtuva avointen silmukoiden läpi. Hahtuva kestää ompelua, kun siihen pyöritetään hieman kierrettä.

Neulo toinen lapanen ensimmäisen peilikuvaksi.

Peukalo

Pura peukalon merkkilanka varovasti ja poimi avoimet silmukat puikoille. Ota lisäksi molemmista reunoista silmukoita lisää, jottei työhön jää reikiä. Neulo poimimillasi 15 (16) silmukalla 16 (18) kerrosta ja tee sitten kavennukset kuten lapasen kärkiosassa. Kun työssä on jäljellä 4 s, vedä hahtuva avointen silmukoiden läpi.

Viimeistely

Päättele langanpäät huolellisesti.

Vanutus

Vanuta lapaset pesukoneessa kirjopesuohjelmalla, 40–60 asteessa. Pese koko

pesuohjelma läpi. (Uudehossa koneessa kannattaa kokeilla 40 asteen ohjelmaa). Värillisestä hahtuvasta saattaa irrota väriä, varsinkin jos käytät pesuainetta, joten samaan koneelliseen ei kannata laittaa pyykkiä, johon väri voi tarttua. Lapasista irtoaa myös nukkaa ja karvoja, joten tummia pyykkejä ei kannata samalla kertaa pestä. Jos vanutettavana on kerralla useammat lapaset, ne kannattaa pestä erikseen tai esim. farkkujen kanssa, jolloin housujen kovahko kangas auttaa vanutuksessa. Vanutuksen jälkeen lapaset pitää muotoilla kädessä oikean näköiseksi ja kokoiseksi, muutama rivakka vetäisy pituus- ja leveysuuntaan auttaa. Kuivata lapaset tasossa. Halutessasi voit harjata kuivuneet lapaset pörröiseksi sekä sisältä että päältä.

Hoito

Käsinpesu 30 asteisessa vedessä. Käytä villanpesuun tarkoitettua pesuainetta. Huuhtelee huolellisesti ja muotoile kädessä kuten valmistusvaiheessa.

KÄÄNNÄ

Keritsemiskone Econom, ja terät kaikille koneille sekä tietysti kaikkia muita lampaanhoitotarvikkeita.
Otamme vastaan nahkoja muokattavaksi.
Hyvää Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta
God Jul och Gott Nytt År

LARSMON VILLANJALOSTAMO
www.larsmoullforadling.com
puh. 050 304 1159, 050 564 8375

**Muokkaamme lampaanvuotanne
KORISTETALJOIKSI**
Myymme myös erilaisia lammasturkistuotteita

 **Rantasen NAHKA
JALOSTAMO Ky**
38600 LAVIA
<http://www.nahkajalostamo.fi>
puh. (02) 557 1065

kysymystä joulumielellä

Lammas & vuohi kysyi 10 joulukuun liittyvää kysymystä lammasalan eri toimijoilta.

5. Mitä paimenkoira puuhaa talvella?

Paimenkoira-aktiivi ja lampuri Susanna Nuutinen, Putkisalon kartano:

Lampola on koiran työpaikka ei huvipuisto. Hyvin koulutettu ja oikein käytetty työkoira ei stressaa eläimiä talvelakaan turhalla itselleen työskentelyllä ja ravaamisella.

Koiran talvityöt vaihtelevat lampolan rakenneratkaisujen mukaan ja ero kesätöihin on iso. Pelkistään talvityöruutiineihin kuuluu apuna olo pöytien puhdistuksessa, ruokinnassa ja kuivituksessa. Koira pitää eläimet poissa rehun jaossa käytettävien koneiden alta. Karsinoita kuivitettaessa koira luo turvallisen ja rauhallisen työtilan ohjaajalle. Lampaat oppivat nopeasti väistämään koiraa ja olkien levitys on helppoa. Kaskystä koira siirtää lampaat karsinan päästä toiseen. Näin myös yksittäisten eläinten kiinniotto ja käsittely helpottuu.

Talviset punnitukset sekä muut käsittely- ja siirtotehtävät onnistuvat rännityöskentelyyn kykenevän koiran kanssa. Mitä lähemmäs karitointia tullaan, sitä haastavammaksi koiran työt muuttuvat. Oh-

jaajan vastuulla on arvioida koiran kyky työskennellä viimeisillään olevien uuhien ja pienten karitoiden kanssa.

Sisätöihin opitaan koulutuksen, kokemuksen ja iän myötä. Nuori koira opetetaan vaativiin sisätöihin turvallisesti ja hallitusti. Koiran on myös hyvä oppia olemaan kytkettynä lampolassa oman turvallisuutensaakin vuoksi. Talvirutiinit hoituvat mukavasti iloisen ja aina valmiin kaverin kanssa.

6. Onko vanhan kansan lampaiden talvieväissä, kerpuissa ja havuissa mitään järkeä?

Erikoistutkija Riitta Sormunen-Cristian, MTT:

”Nuoruudessani joka talossa pidettiin lampaita. Meilläkin oli kymmenkunta. Kerput eli kerpot olivat tärkeä rehunlisä talven varalle, vaikka me lapset emme oikein tykänneet, kun jouduimme niitä kesäkuumalla tekemään. Isä kaatoi leppiä, pajuja ja koivuja ojista ja teiden varsilta ja me keräsimme oksat, sidoimme koivun oksista tehdyillä pannoilla ja veimme ladon seinää vasten kuivumaan”, kertoo rajan takana Kurkijoen

Sorjossa syntynyt Aili Kullaa. ”Kerppuja tehtiin niin paljon, että niitä riitti lampaille joka päivä. Mikäli paksumpia oksia jäi syömättä, ne silputtiin ja poltettiin karjakeittiön tulipesässä. Kuusen havuja silputtiin kuivikkeeksi oljen sekaan. Lampaat söivät kerppuja mielellään ja saivat niistä ja havuista myös ajankulua. Kerppujen teko vaikutti myös maisemaan”, jatkaa Aili 1930-luvulle ulottuvia muisteloitaan.

Omat mielikuvani kerppujen teosta ja käytöstä lampaille ovat huomattavasti nuorempia. Kummitädiltä saamani Mari- ja Musta-lampaat saivat herkutella tekemillään leppäkerpuilla nelisen vuosikymmentä sitten. Kuuman lampolassa käytettiin vielä 1990-luvulla 4H-kerholaisten tekemiä kerppuja. Vanhan kansan mukaan sopivana talvirehun määränä pidettiin 100 kerppua ja yhtä häkillistä heinää lammasta kohden. Jossakin päin maata on ollut tapana, ettei kerppupuita kaadettu, vaan nuorista koivuista lyötiin latvat poikki, ja puun annettiin haaroittua 5-8 vuotta ennen oksien ottoa.

Kerpuissa ja kerkissä on hyödynnettävää. Kerput, kuten saunavastatkin, pyritään tekemään ennen juhannusta. Nuorena tehdyissä kerpuissa lehdet pysyvät paremmin kiinni ja ravintosisältö on parempi. Maistuvimmat lienevät leppäkerput. Vain tammen oksia ja lehtiä lienee syytä välttää parkkihapon takia. Kuuman luonnonlaiduntutkimuksessa koivun lehdisissä oli kesäkuun alussa raakavalkuaista lähes 24 prosenttia kuiva-aineessa ja pajun lehdisissä 27 prosenttia. Luonnonlaitumella lampaat söivät koivujen oksia niin korkealta kuin ylettyivät. Rehuna lehtiä on verrattu jopa heinään. Niiden sulavuus on kuitenkin huono.

Keväällä kuusen oksien päässä olevaa kirkkaan vihreää osaa kutsutaan kerkäksi. Se on kuusen vuosikasvainta, kuoren taivoin syötävää ja maultaan kirpeän makeaa. Kuusen kerkät sisältävät runsaasti hivenaineita, A- ja C-vitamiineja sekä antioksidantteja. Vanhan kansan muisteloista löytyy myös tieto, että erityisesti männynoksia käytettiin matoläläkkeenä hevosille.

Tiivistetysti: vanhan kansan lampaiden talvievät tuntuvat 2010-luvulla hieman työllistäviltä, mutta ekologisen järkeviltä.

Miten päivität osaamisesi kertalaakista?

Ammattikirjoilla.

Nurmirehujen tuotanto ja käyttö

- nurmirehujen ominaisuudet ja laatuvaatimukset eri eläinryhmien ruokinnassa
- viljelytekniikka, korjuu ja säilöntä.

Lampaankasvattajan käsikirja

- toiminnan suunnittelu ja hallinta
- ruokinta, jalostus, lampolat, viranomaisvaatimukset ja ennaltaehkäisevä terveydenhoito.

Tutustu ja tilaa www.proagria.fi/julkaisut tai puh. 020 747 2485.

ProAgria – Menestyksen mahdollisuuksia

ProAgria Keskusten ja ProAgria Keskusten Liiton laatujärjestelmälle on myönnetty ryhmäsertifikaatti.

Christiansenin, Rintalan ja Jääskeläisen jouluisia tuotteita. Keräsen tuotteita kannessa.

7. Mikä on tämän joulun suosikki-tuote lampaasta?

Lampuri Tuomo Jääskeläinen, Pihtipudas:

Perinteisten villasukkien ja lapasten ohella myös lihajalosteilla on kysyntää. Taljoja ostavat mummot ja vaarit lahjaksi lapsen lapsilleen. Joulu joululta palviviulu on saavuttanut enemmän suosiota varsinkin yritysten joulukasseissa. Pienet perheet ostavat pienempiä joulupaisteja, karitsan viulu on usein sopiva. Pakkaskelit lisäävät villatuotteiden kysyntää.

Lampuri Tapio Rintala, Pöytyä:
Savustettu viulu ja taljat.

Käsityöryttäjä ja lampuri Sirpa Keränen, Pohjolan pässi, Tornio:

Uskon myyväni eniten huovutettuja lapasia, lovikkalapasia, villapohjallisia sekä huopasaippuaita. Myös vesipesteävät taljat ovat suosittuja.

Käsityöryttäjä ja lampuri Jill Christiansen, Stentorp, Länsi-Turunmaa:
Istuinalus ja tyyny.

Lampuri Sebastian Nurmi, Raasepori:
Savuviulut on kovassa nosteessa, myös lammasmakkarat ovat tulossa lahjahitiksi.

8. Mitä lampaasta voi laittaa joulupakettiin?

Tuomo Jääskeläinen:

Villasukkia, lapasia, myssyjä, taljoja, huovutustuotteita. Pienet huovutetut tontut ovat kysyttyjä. Liikelahjoihin on mennyt lammassäilykkeitä kohtuullisesti. Hahtuvalapaset ja -tossut ovat suosikkeja myös.

Tapio Rintala:

Lammassäilyke, villahuopapohjalliset, pipot, pannunalunen, lahjapakkaukseen mukaan ehkä viini ja vuohenjuusto.

Sirpa Keränen:

Villaa eri muodoissa.

Jill Christiansen:

Fine finnwool- kynsikkäitä.

Sebastian Nurmi:

Napakasti kudotut villasukat lämmittävät. Taljojen ja turkistuotteiden kysyntä on kasvanut viime vuosina.

9. Miten on kehittynyt lammas-tuotteiden joulumenekki viime vuosina?

Tuomo Jääskeläinen:

Menekki riippuu paljon joulun edustajan säästä. Lisäksi siihen vaikuttaa, miten paljon on aikaa olla mukana erilaisissa myyntitapahtumissa. Reilun viidentoista vuoden aikana myynti on lisääntynyt hiukan joka joulu, ehkä juuri myyntitapahtumien ansiosta. Eniten on lisääntynyt palvipaistien myynti joulupöytiin, niitä menee jouluna enemmän kuin pääsiäisenä.

Tapio Rintala:

Kasvu on ollut tasaista, noin 20 prosenttia vuodessa.

Sirpa Keränen:

Lamasta huolimatta viime vuosi oli villatuotteiden joulumyynnin osalta paras tähän astisista, eli käyrä on ylös päin. Kaikki menee mikä valmistaa ehditään.

Jill Christiansen:

Kiinnostus luonnonmateriaaliin, paikalliseen tuotteeseen sekä luonnonlaidunlihaan on nousussa. Kestosuosikki on savulammas.

Sebastian Nurmi:

Lammastuotteiden menekki on hyvässä nousussa.

10. Syödäänkö jouluna lammasta?

Kati Kaisajoki, Lallin Lammas Oy:

Kinkun suosiota suomalaisessa joulupöydässä ei hevin heiluteta. Lammas ei kilpaile jouluna kinkun kanssa, ainakaan vielä. Kinkkuun kyllästyneet toki hakevat vaihtoehtoja ja suosituin on ollut savuviulu. Toimitamme jouluksi lähialueen ihmisille useita kymmeniä savuviuluja ennakkotilausten perusteella.

Lammas- ja vuohikerhot

- Etelä-Karjalan Lammaskerho r.y.**
pj. Tuula Hyyrynen, Huomolantie 88, 54530 Luumäki, puh. 045 635 6844, siht. Hanna Puolakka, Puraskorventie 84, 54310 Hytti. Puh. 050 305 8853.
- Etelä-Pohjanmaan Lammaskerho r.y.**
siht. Sini Hakomäki, puh. 050 546 9937, sini.hakomaki@mbnet.fi, Järventie 12, 61410 Ylistaro as., posti: Milla Alanco, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki.
- Kainuun Lampurikerho**
Markku Koivumäki, Lapintie 21 B, 89800 Suomussalmi, puh. (08) 720 109
- Keski-Pohjanmaan Lammaskerho**
siht. Satu Kumpulainen, Kukonkyläntie 663, 69150 Eskola, puh. 040 739 9027.
- Keski-Suomen Lampurit**
siht. Sirpa Tyrväinen, Koivuniementie 90, 51260 Tahkomäki, puh. 0500 544 084.
- Kymenlaakson Lampurit**
puh.joht. Minna Pitkänen, Kananojantie 303, 47490 Mankala, puh. 040 742 2697.
- Lapin Lampurit r.y.**
siht. Armi Uljua, Rantatie 39, 94400 Keminmaa, puh. 0400 484 305.
- Pirkanmaan Lammaskerho**
puh.joht. Jan Suttle, Vuohelantie 34, 38250 Roismala, puh. 0500 820 243.
- Pohjois-Pohjanmaan Lammaskerho**
siht. Risto Hänninen, Rautionmäentie 56, 92220 Piehinki, puh. 040 558 5421.
- Pohjois-Karjalan Lampurit**
siht. Helinä Leppänen, Noittaantie 200, 82675 Niirala, puh. 050 594 4050.
- Pohjois-Savon Lammaskerho/LF-team**
siht. Riitta Parkkinen, Kenttätie 7 B6, 71200 Tuusniemi, puh. 050 547 9301.
- Satakunnan Lammaskerho**
siht. Jorma Rinne, Lauttijärvi, 29940 Kuvas Kangas, puh. 02 552 3105.
- Savonlinnan seudun Lammas- ja vuohikerho**
siht. Anja Karstunen, ProAgria Etelä-Savo, Kirkkokatu 9, 57100 Savonlinna, puh. (015) 475 5700 tai 040 527 5060.
- Skärgårdens Fårklubb**
siht. Bianca Norrman, Sommarö, 21660 Nagu, puh. (02) 465 5181.
- Suur-Savon Lampurit r.y.**
puh.joht. Susanna Nuutinen, Putkiskalontie 172, 58900 Rantasalmi, puh. 050 340 5130.
- Uudenmaan Lampurit r.y. – Nylands Fårfarmare r.f.**
siht. Mikko Näri, Kabbörentie 393, 07750 Isnäs, puh.(019) 634 446 tai 040 707 5194.
- Varsinais-Suomen Lammaskerho**
siht. Saara Rantanen, Leppäkorventie 60, 32100 Ypäjä, puh. 050 346 0216.
- Ålands Fåravelsförening r.f**
siht. Cecilia Persson, 22240 Hammarland, tel. (045) 7523 0723.
- Österbottens svenska fårförening r.f.**
siht. Mikaela Ingo, Staversbyvägen 187 B, 66520 Veikars, puh. 044 284 0532.
- Suomen Vuohiyhdistys r.y.**
siht. Suvi Viander, Latvalantie 85, 62950 Paalijärvi, puh. 044 940 0849, suviande@gmail.com

Lampaat eivät autoja säikkäneet.

Norjan malliin tutustumassa

Mitä voisimme oppia Norjasta? Heinäkuussa 2010 ProAgria Etelä-Pohjanmaan Monipuolinen lammas ja vuohi -hankkeesta järjestettiin opintomatka Norjan Opplandiin. Kiinnostuksen kohteina olivat erityisesti jalostus, tuotteistus ja rakenneratkaisut.

Teksti ja kuvat: **Elina Vainio**
Monipuolinen lammas ja vuohi -hanke
ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Norjassa kiertämämme 700 kilometrin lenkin oppaana toimi *John Elvesveen*, joka oli suunnitellut valtaosan tutustumiskohteista. Erityisesti monipuolinen jatkojalostus ja järjestäytynyt jalostustoiminta tekivät vaikutuksen. Tilat olivat samaa kokoluokkaa kuin Suomessa.

Norjan maataloustuotannosta kymmenesosa tulee Opplandin seudulta. Seudulla on 190 000 uuhua, mikä vastaa 10 prosenttia Norjan lammasmäärästä. Kuttuja seudulla on vajaa 5000. Koko Norjassa on 900 000 uuhua. Lammastiloja on 14 000. Kes-

kiuuhimäärä on 60-70, tavallisia ovat 100-150 uuhien tilat.

Tilat saavat valtion tukea uuhi- (1000kr, eli noin 123 euroa/uuhi), hehtaari- (2500 eli noin 307 euroa/ha) ja kasvituista sekä maisemanhoidosta. Myös historiallisten rakennuksien kunnostusta tuetaan.

Rodun kehittelystä tuloksiin

1900-luvun alussa Norjaan risteytettiin uusi lammasrotu, jossa käytettiin dala-, rygja ja steigar-rotuja. 1970-luvun alussa aloitettiin indeksilaskennat. 1970- ja 80-luvuilla maahan tuotiin myös suomenlammasta, jolla haettiin lisää hedelmällisyyttä. Samoihin aikoihin tuotiin myös texeliä Tanskasta ja Hollannista. Norjalaisen valkoisen lampaan puhdasjalostus aloitettiin 1990-luvulla.

Nykyään lampaista 75 prosenttia on Norjan valkoista rotua ja 15 prosenttia spelsau-rotua, joka on norjalainen alkuperäisrotu. 2000-luvulla on saatu hyviä jalostustuloksia. Jalostustavoitteet ovat parantaneet muun muassa kasvua. Jalostuskehitys on nopeutunut keinosiemennyksen ansiosta.

Jalostuslampolat saavat taloudellista tukea valtiolta. Karitsalla seurataan kasvua ja lihaksikkuutta, lisäksi tulisi olla vähärasvainen. Uuhella seurataan erityisesti karitsamäärää ja emo-ominaisuuksia. Suuri koko ei ole tavoitteena.

Vuohien ja lampaiden jalostukseen ja siemennykseen keskittyneellä Norsk Sau og Geit -organisaatiolla (NSG) on 12 000 jäsentä. Toimintaan kuuluvat myös talousasiat.

Valbjørin kotitilalle oli jätetty muutama vuohi turistien iloksi.

Pässeillä rankka valinta

Pässirenkaissa on mukana yleensä noin 10 lampuria. Tautikysymysten vuoksi renkaiden välillä ei ole eläin-kontakteja. NSG seuraa pässien jälkeläisiä. Pässirenkaiden parhaista viisi prosenttia valitaan koepässeiksi puolivuotiaina vanhempien jalostusindeksien pohjalta. Indeksit kertoo, mikä eläin on paras. 1,5-vuotiaina samasta joukosta valitaan eliittiin neljännes parhaista, joita käytetään 2,5-vuotiaaksi asti luonnollisessa asutuksessa. Näistä parhaat valitaan keinosiemennyspässeiksi.

Lampurien tietoisuus ja yksimielisyys jalostussuunnasta on tärkeää. Kunkin rodun edistymiselle on laadittu suunnitelma.

Keinosiemennys arvossaan

Norjassa on kaksi siemennysasemaa. Eläimet viedään yhteen paikkaan arvosteltavaksi, joissa pässirenkaiden hallitus tarkastelee tuloksia. Kolmella neljästä pässistä on keinosiemennysisä, siemennyksiä tehdään 30 000 vuodessa niin lampaille kuin vuohille. Vuosittain hankitaan vähintään 10 uutta keinosiemennyspässää. Jalostuksesta päättää valiokunta. Monet haluavat olla keinosiemennystoiminnassa mukana. Pakastetulla siemenellä tiinehtyvyysoletus on 65 prosenttia ja tuoreella 85 prosenttia.

Vuohille on yksi keinosiemennysasema. Niillä käytetään vain pakastettua siementä. Pukkeja pidetään samanaikaisesti 15. Pukkirenkaitakin

on käytössä, mutta ne ovat vähene-mässä, koska renkaiden välityksellä on siirtynyt sairauksia tilalta toiselle. Renkaiden elvyttämiseksi ja parantamiseksi on kuitenkin aloitettu projekti.

Tuotteistus monipuolista

Karitsojen teuraspaino on yleisesti noin 20 kiloa. Tuntureilla karitsa kasvaa norjalaisten mukaan parhaiten. Teuraskilon hinta tukineen on 45 kruunua (eli noin 5,5 euroa) kilolta. Valtaosa teurastamoista keritsee lam-paat ja myy vuotia eteenpäin. Uuhet keritään kahdesti vuodessa. Parhaista

villoista saa 35 kruunua (eli noin 4,3 euroa) kilolta.

Lampaanlihasta valmistetaan muun muassa ilmakeivattuja lampaanviuluja, lisäksi lihaa savustetaan ja erilaisia lammasmakkaroita valmistetaan paljon. Elintarviketuotannossa yrityksillä on käytössä omavalvontajärjestelmä.

Perinneruoka pinnekjøttin, jossa sisäfileessä on luuta mukana, sekä muiden pitkään ulkoilmassa kuiva-tettavien lihojen kulutus on kasvussa. Perinnerihaa kuivatetaan yleensä kahdeksan viikkoa, mutta joskus jopa neljä vuotta.

KÄÄNNÄ

Lampaannahkojen muokkaaja Panfur 2000 Oy

*Reki, lämmin talja, hevosen tuoksu ja
pakkasen puraisu – ilmassa joulun tuntua.*

Noksonkuja 9, 61310 Panttila, Puh. 06 450 0600
panfur2000@panfur2000.fi, www.panfur2000.fi

Kutunjuusto on yksi Norjan perinneruuista. Periaatteessa sama juusto, esimerkiksi ruskea, makeahko Bree-juusto sai erilaisia makusävyjä eri valmistajien käsissä. Vuohen monipuolisuus on Norjassa ymmärretty erinomaisesti, maidon lisäksi niistä hyödynnetään myös liha ja vuota.

Pukkikilit kasvatetaan 15-20 kilon elopainoon, jolloin kilin teuraspaino on 6-7 kiloa. Teurashinta on 100 kruunua (eli noin 12,3 euroa) / kg, josta vähennetään 20 kruunua eli noin 2,5 euroa teurastuskuluina. Kilin kylkipalat ovat tuottajien mukaan erittäin suosittuja.

Norjassa on noin 450 vuohitilaa ja vuohia noin 40 000. Tilat sijaitsevat aika lähellä toisiaan ja toimivat paljon yhteistyössä. Ne ovat kuitenkin vähentyneet. Ongelmia aiheuttaa meijerien harventuminen, joka pidentää maidonkeruumatkoja ja heikentää kannattavuutta.

Vuohitiloilla on ollut tautiongelmia paratuberkuloosin ja CAE:n kanssa. Tiloja on saneerattu paljon. Raatokeräily on tiloille ilmainen.

Laidunnus maan tapa

Eläimet viedään keväisin tuntureille, missä noin 80 prosenttia niistä viettää kesän. Vuohetkin laiduntavat pihapiirien ulkopuolella tai kauempana tuntureilla. Yleisesti käytössä ovat yhteisten ja omien tunturilaitumien lisäksi myös metsälaitumet. Kesälaitumille rakennetaan myös navetoita, joissa lypsetään aggregaatin voimin.

Tunturialueet sopivat hyvin luomutuotantoon. Norjan kansallisena tavoitteena onkin kasvattaa luomutuotannon osuus viidestä prosentista

15:sta vuoteen 2015 mennessä. Tavallisesti yli puolet tilan pinta-alasta sijaitsee tunturialueella. Pieniä alueita aidataan sähkölangalla, etenkin jos lähistöllä on viljelyksiä tai asutusta. Aidat laitumille tehdään yhteistyöllä, jotkut tilalliset myös valvovat eläimiä valvontaringeissä. Metsäisillä, asu-mattomammilla seuduilla lampaat saavat laiduntaa vapaana.

Suuri yhteislaidunalue

Laidunnuksella on suuri ympäristöllinen merkitys Norjassa. Opplandin alueella on 230 000 laiduneläintä kesäaikaan. Vierailimme Ringbufjelletin yhteislaidunalueella, joka on kansallispuistoihin 300-400 neliökilometrin laajuinen. Tästä laidunnukseen on aidattu 100 hehtaaria, missä laiduntaa yli 6000 uuhua karitsoineen. Mukana on useita jäsentiloja, jotka maksavat alueen käytöstä uuhimäärän mukaan.

Lampaat kerätään yhteislaitumilta koko perheen voimin syys-lokakuun aikana. Ne on helppo saada kokooma-alueelle, sillä ne on opetettu käymään paikalla suolaa nuolemassa.

Alueella on ymmärrettävästi paljon myös petoeläimiä. Laitumilla on vakiohoitajat, jotka kävelevät alueella viikoittain noin 150 kilometriä eläimiä valvoen. Mahdollisia lampaiden raatoja etsitään koirien kanssa.

Pedot ovat todellinen haaste lam-mastaloudelle, sillä moni luopuu eläinten pidosta niiden takia.

Laidunuuhiä voi seurata koekäytössä olevalla GPS-paikantimella. Lampaan kaulakelloon voi asentaa tietokoneelta seurattavan paikantimen. Mikäli eläin makaa tietyn ajan

paikallaan, lähtee koneelle signaali. Tällä hetkellä järjestelmän hinta on 2000 kruunua eli noin 246 euroa.

Vuonna 2009 korvausta petova-hingoista haettiin yli 7000 eläimelle, joista noin 4000 korvattiin. Alle kolmen prosentin hävikkiä ei korvata.

Tuotosseurantatiedot linkittyvät elektroniseen korvamerkkiin

Kaikki uuhet on merkitty elektronisilla korvamerkeillä. Merkintäjärjestelmän kustannuksissa ovat mukana myös teurastamot. Korvamerkin ”taakse” voi lisätä tietoa eläimestä.

Tiloista 28 prosenttia on mukana tuotostarkkailuohjelmassa. Tarkkailutiloilla on noin 42 prosenttia lam-paista, eli mukana ovat suurimmat tilat. Tarkkailussa kerätään muun muassa yksilökohtaiset tuotosseurantatulokset, karitsamäärät, miten eläin laiduntaa ja punnitukset. Teurastuloksista merkitään teuraspaino, EUROP-luokitus, villan laatu ja paino. Tiedot menevät tuotosseurantaan ja niistä lasketaan indeksit. Norjassa on 20 teurastamoa, joissa teurastetaan miljoona karitsaa vuosittain. Elektroninen merkintä helpottaa ja nopeuttaa teurastustyötä.

Rakennuksista kotiin tuotavaa?

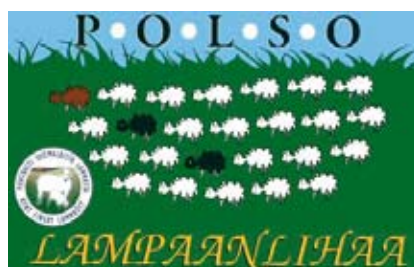
Vierailimme 400 uuhien lampolassa, jonka suurehkon, hallimaisen rakennuksen erikoisuutena oli hytillinen kiskokuljetin. Tällä tehtiin kaikki lampolan työt; niin paalien nostelut kuin vuotuinen tyhjennyskin. Nosturi koettiin työtä helpottavaksi ja tehokkaaksi. Kunta ja alueellinen projekti ovat olleet mukana lampolan rakennuskustannuksia liennyttämässä.

Kolmella kohdetilalla oli käytössä ritilälattia. Sen tyhjennyksessä liete-lanta imetään kuilusta. Yhdessä ritilälattia-lampolassa oli havaittu sorkkavaivoja sekä utaretulehdusta ja paiseita. Toisella tilalla ritilälattia oli muovirakenteinen, eikä samanlaista ongelmaa ollut. Siellä ongelmana oli kikkidioosi.

Tunturialueilla rakenteet on tehtävä erityisen vahvaksi ja palovarointinjärjestelmä on koko maassa tiloil-le pakollinen.

Polson Lammas Oy kiittää hyvistä yhteistyöstä ja toivottaa rauhallista joulua asiakkailleen ja yhteistyökumppaneille.

Kaija ja Eero & henkilökunta
Polson Lammas Oy
käyntios. Lestintie 1855
69410 Sykäriäinen
Eero Polso, p. 0400 892 198
postios. Ojennustie 1
69410 Sykäriäinen

Valokeilassa vuohilomittaja

Kasvaneilla ja modernisoituvilla vuohitiloilla tarve lomittajalle kasvaa. Viljelijän harvojen vapaiden tai sairaslomapäivien tuuraajaksi pitää löytää pärjäävää, oma-aloitteinen ja nopeaoppinen lomittaja.

Jani Sivunen

vuohenmaidontuottaja

Kuva: Pia Parikka

Vuohitilojen määrä Suomessa on pieni, ja kunnilla harvoin on rahkeita järjestää kursseja lomittajille vuohista. Opastus ja käytäntöjen oppiminen jää lomittajan ja tilan yhteistyön varaan. Ilmajoella isoja vuohitiloja on useampia, joten lomittajatilanne on hieno. Osaavia ja käteviä lomittajia löytyy monta. Karjani vakioimittaja on *Sallamaari Kröger*, joka vastasi muutamaan lomitusta koskevaan kysymykseen.

1. Millainen oli ensikosketuksesi vuoheen ja missä?

Näin vuohea ensimmäisen kerran ollessani koulusta tutustumassa vuohitilaan. Silloin kokeilin lypsä, ja ensiajatukset olivat että "mikä kaaos". Ensimmäisen kerran olin töissä vuohitilalla syksyllä 2008, jolloin tein muutaman päivän toisen lomittajan kanssa. Melkein heti perään tein lähes kuukauden sijaisapua. Sen jälkeen olen ollut tiloilla pääasiassa yksin.

2. Millaista lomittaminen on vuohitilalla verrattuna esimerkiksi lypsykarjatilaan?

Työ ja varsinkin lypsy on paljon hektisempää. Lypsäminen on nopeatahtista ja asialla pitää olla koko ajan. Vakiotilallani asemalle mahtuu 40 kuttua, ja lypsy-yksiköitä on 12. Käytännössä lypsy sujuu niin, että lypsimiä pitää siirtää jatkuvasti kutulta toiselle. Lypsasemalla ei ehdi istuskella, vaan on toimittava. Vuohitiloilla poikima-aika sijoittuu usein hyvin lyhyelle aikavälille. Jos silloin on lomittamassa, päivät voivat venyä pitkiksiin poikimisia vahtiessa ja auttaessa sekä kilejä juottaessa ja korvamerkittäessä. Parhaimmillaan poikimisia voi olla kymmenenkin yhdelle päivälle.

3. Mitä mieltä olet vuohesta eläimenä?

Vuohi on mukava eläin, joka palkitsee tutun hoitajan ilosella tervehdyksellä ja kiltillä käytöksellä. Se oppii rutiinit ja käytännöt hyvin nopeasti. Lisäksi isoakin karjaa on helppo käsitellä, koska vuohet ovat vahvas-

ti laumaeläimiä. Kun yksi liikkuu, muutkin liikkuvat. Lisäksi vuohi on melko pieni ja kevyt, joten naisenkin on helppo käsitellä isoa karjaa yksin.

4. Mitä miinuksia vuohissa on?

Vaikka vuohet ovat kilttejä ja oppivia eläimiä, niin varsinkin kiima-aikaan työ voi olla hyvinkin hermoja raastavaa. 250 kuttua saattaa huutaa täyttä kurkkua viressä, olla täysin yhteistyöhaluttomia ja pomppia mihin sattuu, mutta onneksi näitä tilanteita on hyvin harvoin. Vuohitiloilla harvoin on koneellistettu töitä yhtä paljon kuin lehmänavetoissa, joten esimerkiksi jäisen säilörehun jakaminen paalista talikko-kottikärry-yhdistelmällä voi olla hyvin raskasta. Vuohinavetoissa on usein onneksi kestokuivikepatja, joten lantaa ei tarvitse poistaa. On huolehdittava vain, että kuivitus on kunnossa.

5. Mitä mieltä olet lomittamisesta vuohitilalla yleisesti?

Alkuun on tärkeää saada kunnollinen opastus, koska vuohet ovat harvinaisempia tuotantoeläimiä ja niistä on harvoilla kokemusta. Vuohet näyttävät heti tuotoksesaan, jos lomittaja ei noudata esimerkiksi ruokinta- tai muita hoito-ohjeita tarkoin. Jos maitomäärä laskee lomittajan töppäilyn vuoksi, sitä on hankala nostaa takaisin samassa vauhdissa.

Vuohesta ei saa ajatella, että se on kuin pieni lehmä, vaan se on vuohi, jota kuuluu hoitaa kuin vuohta. Lisäksi vuohikarjat ovat usein suuria, joten eläimiä pitää tarkkaila huolellisesti sekä laumana että yksilöinä. Sairasta ja huonosti voivaa eläintä on hankala huomata laumasta, jos ei käytä pientä aikaa päivästä siihen, että keskittyy ainoastaan lauman tarkkailemiseen. Yleisesti vuohien kanssa on mukava ja helppo työskennellä. Jos on mahdollisuus päästä kokeilemaan työtä vuohien kanssa, suosittelen lämpimästi!

Suomen vuohiyhdistys ry

Perustettu:

23.04.1979

Postiosoite:

Poikojantie 331, 31400 SOMERO

Pankkiyhteys:

Kiikalan Rekijoen OP 514408-210870

Jäsenmaksu:

20 € (ilmoita tietosi jäsenrekisteriin)

<http://www.suomenvuohiyhdistys.net>

HALLITUS 2010

Puheenjohtaja

Monica Ek

Malaktvägen 189, 66730 Oxkangar
0400 682 036 mokki_63@hotmail.com
(edustajana MTK:n lammassaaston kokouksissa)

Varapuheenjohtaja

Jaakko Niemi

Koivulantie 37, 61370 Lohiluoma
044 564 8522
jaska@vatajanranta.net

Sihteerit

Suvi Viander

Latvalantie 85, 62950 Paalijärvi
044 940 0849
suviande@gmail.com

Rahastonhoitaja ja jäsenrekisteri ja nettivastaava

Suvi Viander

Latvalantie 85, 62950 Paalijärvi
044 940 0849
suviande@gmail.com

MUUT HALLITUKSEN JÄSENET

Ari Aaltonen

Jeppaksenhaka 19, 02400 Kirkkonummi
ari.aaltonen@patakukko.fi

Jani Sivunen

Tuoresluomantie 1 B 9, 60800 Ilmajoki
jani.sivunen@netikka.fi

Milla Alanco (neuvonnan edustajana)

ProAgria Etelä-Pohjanmaa
Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki
040 760 558, milla.alanco@proagria.fi

VARAJÄSENET

Jarno Kannosto

Vehkaviidantie 116, 61330 Koskenkorva
0400 615 318

Tytti Stähle

Tuhkalantie 377, 51760 Nuutilanmäki
045 139 884
kuuselanneito@luukku.com

Suomen Vuohiyhdistys toimii yhdyssiteenä vuohenkasvattajien välillä. Lisäksi sen tehtävänä on edistää vuohi-taloutta ja jalostusta sekä vuohien ja vuohitaloustuotteiden käyttöä ja tunnettua. Yhdistyksen jäseneksi ovat tervetulleita kaikki vuohenkasvattajat sekä vuohista ja vuohitaloustuotteista kiinnostuneet harrastajat ja ammattilaiset.

Vuohiasiantuntijan opissa osa 2

Hygieniataso vuohitilalla oltava aina korkealla

Susanna Vehkaoja

Vuohet sairastuvat helposti, mikäli ne joutuvat syömään rehua, jonka seassa on papanoita tai juomaan vettä likaisista juoma-astioista. Vuohiseminaarissa luennoineen *Birgit Agner Petersenin* yksi pääviesti oli, että on tärkeää huolehtia, etteivät vuohen peräpää ja jalat yletä rehuun ja juomaveteen.

Tämä ei ole aina helppoa, koska vuohet ovat eteviä kiipeilijöitä. Eri-tyisesti kilit pääsevät liivahtamaan pienistä raoista. Vaakaputki-ruokintaesteet eivät yleensä pidä vuohia pois ruokintakaukalosta tai -pöydältä. Pystyputkista tehty ruokintaeste on paras, koska siinä alhaalla oleva aukko on liian kapea (täysikasvuisille) läpimenoa ajatellen ja auttaa myös ruokarauhan luomisessa. Kuttujen on vaikeampi vallata ruokintatilaa itselleen leveältä alueelta, jos pystyputket estävät sivuliikkeen. Käyttökelpoinen vaihtoehto on niin sanottu hankomal-

linen este, jossa nuorille naudoille suunniteltuun hankomalliin hitsataan vielä yhdet kavennusputket.

Lisäksi karsinan puolelle, lattiata-son yläpuolelle tulisi valaa sorkka-kynnys, jonka leveys on sama kuin vuohen sorkan pituus. Kutut voivat syödä silloin luontaisesti yläkenossa. Mikäli kynnys on liian leveä, nuoret vuohet pääsevät pomppaamaan sen kautta hankomallisestakin esteestä helpommin yli. Mallit toimivat kokokuivikepohjalla ainakin siihen asti, kun pohja ei nouse liian korkealle. Siksi vuohien olosuhteita on seurattava jatkuvasti, sillä tilanne muuttuu päivä päivältä.

Vuohi ei luonnossakaan syö kasveja sontakasan läheltä. Maatilaoloissa niitä pakotetaan monesti näin tekemään, mikä aiheuttaa monia sairauksia, kokkidioosi on yksi pahimmista. Juomavesiastiat pitäisi sijoittaa niin, että niihin ei joudu papanoita. Mikäli

ne joudutaan sijoittamaan karsinan puolelle, pitäisi reunan olla vähintään suurimman vuohen peräaukon yläpuolella. Ympäri on hyvä rakentaa esteitä, että altaan reunalla ei pääse kiipeilemään. Astia on puhdistettava säännöllisesti esimerkiksi olkitupolla. On muistettava vaihtaa koko likaantunut vesi. Vuohi ei juo vettä, josta on vain papanat poistettu. Vettä ei kuitenkaan saa pärskyttää lattialle tai kuivikepohjalle, vaan se täytyy kerätä astiaan, sillä juomakuppien märkä ja sotkuinen ympäristö altistaa muun muassa kokkidioosille.

Kokkidioosissa tärkeintä ennaltaehkäisy

Kokkidioosia aiheuttavat yksisoluiset alkueläinloiset, joita on ympäristössä aina. Eläin syö niitä saastuneen rehun ja juomaveden mukana, ja ne lisääntyvät suolistossa nopeasti tuhoten suolinukan imeytyspinta-alan ja aiheuttaen siten eläimen kuihtumisen ja kasvun pysähtymisen. Eläimillä esiintyy ripulia, koska suolen imeytystoiminta on häiriintynyt. Vaikka kokkidioosi saataisiin hoidettua, kestää suolen palautuminen kauan ja väliin voi iskeä sekundaarinen bakteeritulehduskin.

Siksi olisi tärkeää, että eläin ei nielisi loisia, koska näin estetään niiden lisääntyminen. Kokkidioosin ehkäisyssä on tärkeää pitää hygieniä hyvänä eläintiloissa. Kokkidioosista ei ole harmia, kun on aurinkoiset ja lämpimät olot sekä kuiva ja puhdas ympäristö. Kuten sairaudet yleensä, kokkidioosikin pysyy loitolla, kun eläinten ravitsemus, yleisterveys ja hyvinvointi ovat kunnossa eikä eläimille aiheuteta stressiä.

Loislääkitys näytteiden tulosten mukaan

Loisten suhteen vuohilla on huomattavasti suurempi vastustuskyky kuin lampailla

TIETOA VUOHITILOILLE

Vuohitiloille saatavana opas ruokintaan ja tarkkailukansio, joka sisältää lomakkeita ja ohjeita vuohien tuotos- ja sukuseurantaan sekä rehukirjanpitoon.

Susanna Vehkaoja ja Ritva Perttilä:

Vuohien ruokinta ja ruokintasuositukset, 10 € + postikulut

Vuohitarkkailukansio, 10 € + postikulut

Tilaukset: ProAgria Etelä-Pohjanmaa

Tuula Perälä, puh. (06) 4163 400, tuula.perala@proagria.fi

Milla Alanco, puh. 040 706 0558, milla.alanco@proagria.fi

Vuohiyhdistys tiedottaa

Tilattavissa seuraavia tuotteita

- Lypsykutun ruokinta ja hoito 13 €
- Vuohi ja kotikokki, reseptivihko (ei saatavissa tällä hetkellä)
- T-paita (aikuisille vihreä ja punainen, lapsille vaaleansininen) 7 €
- Vuohiaiheinen lippis (musta/tummansininen) 5 €
- Vuohiaiheet kortit (4 kpl) 1 €

Tilaukset: Suvi Viander, puh. 044 940 0849

sähköposti: suomenvuohiyhdistys@gmail.com

ja naudoilla ja siksi ne voivat tarvita muita kotieläimiä suuremman annostuksen loislääkettä. Usein vuohille annetaan 1,5-kertainen lampaan annos, mutta tieteellisesti tätä tarvetta ei Petersenin mukaan ole todistettu. Loisten ennaltaehkäisyyn kannattaa panostaa ja suunnitella loishäädön strategia eläinlääkärin kanssa. Petersen pitää valikoivaa yksilöiden hoitoa parempana kuin lauman hoitoa. Lääkitys tulisi perustua loisnäytteiden tuloksiin, jotta ei lääkitäisi summissa vaan tiedettäisiin, mitkä loiset eläintä vaivaavat ja paljonko niitä on.

Paalimuovit kerättävä talteen

Petersen kertoi esimerkin tilalta, jolla menetettiin kasvavia kilejä muovin takia. Niiden annettiin syödä säilörehua paaleista, joista oli kuorittu vain osa muovista pois. Vuohien pötsit näyttivät suurilta ja pötsin sisällä oleva rehumassa oli normaalin näköistä, mutta toinen puoli etumahoista oli sitten täynnä paalimuovia. Petersen oli ihmetellyt, miksi ne olivat syöneet muovia niin paljon, mutta huomannut sen olevan niin sitkeää, että vuohen on vaikea katkaista sitä nieltään muovin pään.

KOTIMAISET HALVALLA

PYÖRÖPAALI-HÄKKI.
Uusi malli.
alk. 255 €, sis. alv

Aitaelementit
pikalukituksella

1,2 m – 64 €, sis. alv
1,5 m – 69 €, sis. alv
2 m – 76 €, sis. alv
1,5 m käyntiovelle 95 €, sis. alv

Karitsaportti, säädettävä – 135 €, sis. alv
Lämmitettävät juomakupit uutuus malli
(irroitettavalla pohjatulpalla)

www.retronik.com
Reino Louko
puh. 050 521 0082, fax (06) 437 6205

ProAgrian Lammas- ja vuohitiimi

sähköpostiosoitteet: etunimi.sukunimi@proagria.fi

Uusimaa ja Nylands Svenska, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme ja Finska Hushållningssällskapet

Tuotantoneuvonta: *Kaie Ahlskog*, ProAgria Pirkanmaa, Näsilinnankatu 48, PL 97, 33101 Tampere, puh. 0400 731 811, tallennukset ja todistukset: *Merja Hietamäki*, puh. 050 345 5449

Talousneuvonta:

Häme: *Satu Näykki*, ProAgria Häme/Someron toimisto, Kiiruuntie 1, 31400 Somero, puh. 020 747 3039. Uusimaa: *Juha Helenius*, ProAgria Uusimaa, Seutulantie 1, 04410 Järvenpää, puh. 020 747 2503. Pirkanmaa: *Päivi Äijänen*, ProAgria Pirkanmaa, Näsilinnankatu 48 D, PL 97, 33101 Tampere, puh. 020 747 2776. Varsinais-Suomi: *Esko Aalto*, ProAgria Farma, Artturinkatu 2, 20200 Turku, puh. 010 273 1535. Satakunta: *Erno Uusi-Salava*, ProAgria Satakunta, Itsenäisyydenkatu 35 A, 28130 Pori, puh. 0400 422 658

Etelä- ja Pohjois-Savo, Kymenlaakso sekä Etelä- ja Pohjois-Karjala

Tuotantoneuvonta: *Sari Heltelä-Auvinen*, ProAgria Etelä-Savo, PL 28, 51901 Juva, puh. 020 747 3602

Talousneuvonta:

Kymenlaakso: Tulosanalyysi: *Raija Tamminen*, 040-7221873, maksuvalmiuslaskelmat: *Alpo Jaakkola*, puh. 020 747 3409, ProAgria Kymenlaakso ry, Hovioikeudenkatu 16, 45100 Kouvola. Etelä-Savo: *Auvo Gustafsson*, ProAgria Etelä-Savo, Mikkelin toimipaikka, Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli, puh. 020 747 3586. Pohjois-Savo: *Virva Tenhunen*, ProAgria Pohjois-Savo, PL 1096, Puijonkatu 14, 70111 Kuopio, puh. 044 576 9908. Etelä-Karjala: *Anna Turunen*, ProAgria Etelä-Karjala, Pormestarinkatu 6, PL 46, 53101 Lappeenranta, puh. 020 747 2615

Etelä- ja Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Österbottens Svenska Lantbrukssällskapet

Tuotantoneuvonta: *Milla Alanco*, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki, puh. (06) 416 3435, matka 040 706 0558

Talousneuvonta:

Keski-Pohjanmaa: *Heikki Ojala*, ProAgria Keski-Pohjanmaa, Ristirannankatu 1, 67100 Kokkola, puh. 020 7473261. Keski-Suomi: Tulosanalyysi: *Irene Mäkinen*, puh. 040 587 3245, Likvi ja Elinkeinosuunitelma: *Hannu Laitinen*, puh. 020 747 3341, ProAgria Keski-Suomi, Kauppakatu 19, PL 112, 40101 Jyväskylä. Österbotten: *Tor-Erik Asplund*, ProAgria Österbottens Svenska Lantbrukssällskapet ry, Handelsplanaden 16 D, 65100 Vasa, puh. 050 386 5922. Etelä-Pohjanmaa: *Marjut Viitasalo*, ProAgria Etelä-Pohjanmaa, Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki, puh. 040 353 0227

Oulu ja Kainuu

Tuotantoneuvonta: *Marketta Sarja*, ProAgria Oulu, Ylivieskantie 147, 85500 Nivala, puh. (08) 442 620, matka 040 845 3590

Talousneuvonta:

Pohjois-Pohjanmaa: *Sari Isotalus*, ProAgria Oulu, Talusperäntie 23, 85230 Talus, puh. 040 764 7904. Kainuu: *Tarja Poikela*, ProAgria Kainuu, Osmonkatu 9, 87100 Kajaani, puh. 0400 286 786

Lappi

Tuotantoneuvonta: *Armi Uljuu*, ProAgria Lappi, Rantatie 39, 94400 Kemijärvi, puh. 0400 484 305

Talousneuvonta: *Pekka Kummala*, ProAgria Lappi, Eteläranta 55, 96300 Rovaniemi, puh. 020 747 2722

Åland

Ålands Hushållningssällskapet, 22150 Jormala, puh./tel 018 329 644 tai/eller 0457 526 7304, *Kerstin Lundberg*, kerstin.lundberg@landsbygd.ax

Valtakunnallinen koordinointi

Kehityspäällikkö *Pia Parikka*, ProAgria Keskusten Liitto, Viikinaistentie 35, 19210 Lusi, 020 747 2451

Kaikilla ei ole säännöllistä toimistopäivää, varmimmin tavattavissa maanantaisin.

Lappi (Ultraäänimittaukset, eläväEUROP, tiineystarkastukset)

Johanna Alamikkotervo, johanna.alamikkotervo@gmail.com
Vanhalantie 17, 95300 Tervola, puh. 041 459 6657

Föreningen Ålansfåret r.f. (ahvenanmaanlammasta koskevat asiat)

Maija Häggblom, maija.h@maijas.ax
Ängo-bussövägen 288, 22630 Lumparland, puh. 040 742 8967

Paimenten pakinat

Lammas & vuohi -lehden lukijat saavat tästä lähtien äänensä nykyistä paremmin kuuluville. Tällä Paimenten pakinat -palstalla julkaistaan silloin tällöin lukijoiden lähettämiä tekstejä/mielipiteitä. Julkaisemistiheys määräytyy lehden muun sisällön ja käytettävissä olevan sivutilan mukaan. Ensimmäisenä meille on toimitettu sanoma suomenvuohien puolesta.

Tekstejä voi tarjota julkaistavaksi lähettämällä ne joko sähköpostilla terhi.torikka@gmail.com tai paperilla: Terhi Torikka, Parkkarilankatu 30 E 3, 53200 Lappeenranta.

Lähetettävien kirjoitusten tulee olla asiallisia ja hyvällä suomen- tai ruotsinkielellä kirjoitettuja. Maksimipituus on 4000 merkkiä. Toimitus pidättää oikeuden valita julkaistavat tekstit sekä tarvittaessa käsitellä niiden pituutta ja kieliasua. Paimenten pakinat -palstan teksteistä ei makseta juttupalkkioita.

Suomen vuohen tulevaisuus

Riitta Saloniemi

Olen huolissani suomalaisen vuohen tulevaisuudesta. Vuohitiloja on kovin vähän ja mahdolliset uhat helposti laannuttavat intoa jatkaa kutun pitoa.

Haluaisin kovasti valaa uskoa teille kaikille jo kuttujen kanssa painiville ja myös tuleville vuohitilallisille. Koitan sitä tehdäkkin, mutta ensin puran sydäntäni. Miksi tämä ala on aina kuin jotain naurettavaa, tai saastaa joka saakin kuolla omaan mahdollomuuteensa?

Byrokratia on oma osansa vuohien pidossa. Pitää olla rekisteröitynyt vuohitilalliseksi ennen ensimmäistäkään kuttua. Tämä toisinaan laittaa lemmikkikutun ostajan suun väärinpäin: minustako tilallinen? Enhän

minä semmoista tahdo!

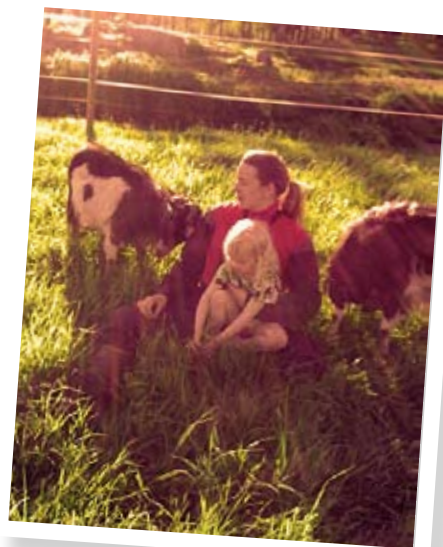
Sitten on niitä lemmikin ostajia, jotka lupaavat hyvää ja kaunista, ja kas kummaa: kili sairastuu ja kuolee omituisissa olosuhteissa, kas kun se kuoli!

Mitä tästä opimme?

Aina kun joku soittaa ja kysyy myydäänkö kilejä, kysyn mihin tarkoitukseen? Tämä siksikin etten halua rituaaliteurastajien käsiin elukoitani. Haluatko sinä? On aina aika mielenkiintoista kuulla selityksiä ja erottaa sieltä ne tosiostajat.

Olen oppinut myös, että en myy ennen kuin ne asiakastunnukset ovat hommattuna ostajalla. Ennen en saa poistettua kilejä rekisteristäni ja ne roikkuvat siellä tietämättä oikein kuinka toimia. Ei auta edes kirjallinen versio, sillä ei rekisterikeskukseen pystyne vain nimi- ja osoitetietojen perusteella poistamaan kilejä ja kysymään asiakastunnusta ostajalta.

Onko muilla tuottajilla aikaa moisen perässä kysellä ja postittaa kirjeitä, soittaa ostajille ja maanitella käymään maaseututoimistolla vain rekisteröintipaperin vuoksi... Kun on joskus aikaa asiaa miettiä, niin kello on ilta yksitoista ja sattumoisin asiakaspalvelu ei ole paikalla. Päivällä kun muistaa moisen hetkittäin, on joko loma-aika tai kahvipaussi... Juu, on pikkuisen liioiteltua, mutta kun nyt keittää tämä pikku juttu, niin antaa kiehua yli.

Totuushan on, että meidän kaikkien vuohi- ja lammaspaimenien pitää vaatia kaikkia ostajia olemaan rekisteröitynä, sillä ainoastaan se takaa meille jonkinlaisen turvallisuuden tauteja vastaan, jos semmoinen paholainen iskee. Mutta villejä pitäjiä on Suomessa vaikka ja kuinka. Uskoo ken tahtoo, se on faktaa!

Silloin kun se tauti iskee, silloin myös hermostuvat rekisteröimättömät eläintenpitäjät. Apua ei uskalta pyytää viranomaisilta, vaan puhelimet soivat lähimmälle ammattimaiselle tilalle. Näin se valitettavasti menee. Mitäs me sitten sanomme? Ai niin että: mitä minä sanoin!

En lietso sitä, että toivoisin maamme sinikielitautia tai sorkkaväliepidemiaa, en todellakaan, mutta laiskuuden vuoksi ei tällaista saa antaa vaan tapahtua. Paperisota ja kaikki rekisteröinnit kun ovat kuitenkin loppupeleissä auttamassa meitä arjen pyörytyksessä. Siellä näkyy alkupe- räisrotutukeen vaadittavat emän ja isän tiedot ja jatkossa tosiaan toivon

REHU-ÄSSÄ OY

• **LAMMASKIVENNÄISIÄ**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

• **NUOLUKIVET**
myös luomutuotantoon
hyväksytyt.

POHJANMAAN REHU-ÄSSÄ OY

PUH: 06 344 4433

FAX: 06 344 4432

email: rehuassa@qnet.fi

sen vielä parantuvan niin, että yksittäisen eläimen kohdalle saisi laittaa tuntomerkit tai erityisominaisuudet. Eikä nopeuskaan olisi pahitteeksi.

Sitten pikkupukkien lopettamiseen. Onko todella järkeä laittaa ne kaikki Honkajoelle poltettavaksi? Sui-vaannuin siihen niin, että päätin viime vuonna hyödyntää joka ikisen kilin. Kasvatin pukit omana ryhmänä ulkotarhassa marraskuulle saakka, sieltä teuraaksi. Otin parhaat osat takaisin itselleni ja teetin vuohiwurstia leikosta. Tuli älyttömän hyvää. Kannattavuutta en sen tarkemmin laskenut, mutta kasvatetaanhan karitsaakin ja kunnon hinnan saa laittaa kilin lihaan. Ja ostajia on – uskokaa siihen!

Taljojakin teetin ja nahkaa kasvivarjattuna. Niistäkin pääsin eroon. Meidän vuohellisten ei tarvitse poltatuttaa kilejämme, varsinkaan nyt kun se meni maksullisestikin. Syötäkää ne ennen vaikka omille koirille (naapurin koirille ei saa - kuulemma). Meillä koirat voivat paksusti, kun välillä jonkun heikkokuntoisen joutuu poistattamaan ja helpommalta koen pääseväni, kun nyljen sen ja paloittelen, ennen kun alan kuoppaa kaivaa.

Eikä tarvi epäillä, että koirat alkaisivat tappaa lihan makuun päästessään kilejä, ei ainakaan meillä ole niin käynyt.

Maito ja juusto ovat aivan kau-

hean kysyttyjä. Laittakaa ilmoituksia maidosta vaikka kauppojen ilmoitustaululle, niitä tarvitaan. Allergiset ja toisinajattelijat himoitsevat tuotteitamme, kunhan löytävät. Me olemme monesti niin pessimistejä, ettemme uskalla tehdä ja kertoa itsestämme.

Pitää uskaltaa ja olla ylpeä työstään. Miettikää ja uskaltaa tuoda tuotteenne esille, sillä meitä kutullisia on aivan liian vähän.

Kesän jälkeen oli taas aika miettiä poistettavia ja tilalle jääviä. Jalostus on omissa käsissämme. Vaikka tahdoisimme kuinka paremmin lypsäviä ja isompia vuohia, niin suomenvuohi on Suomen vuohi ja sillä sipuli.

Pukkilistan haluaisin nettiin vaikka Eviran järjestämänä rekisteröityneille vuohenpitäjille. Jos olisi nettissä kaikki Suomessa m3-statuksen

omaavat iältään siitokseen käyvät pukit sukuineen ja omistajan tiedot, niin voisimme tsekata mahdolliset pukkiehokkaat ja sopivuudet omalle tilallemme.

Mitä meillä on nyt? Puhelin ja hurja usko, että kaveri myy parhaasta kutustaan meille pukin. Hieno jalostussuunnitelma!

Tuotosseurantaan olen miettinyt, että voisiko vaikka ProAgria ostaa itselleen muutaman vuohien maitomittarin ja vuokrata niitä kohtuu hintaan tai vaikka ilmaiseksi taatakseen suomenvuohen jalostamisen myös tarkkailumuodossa.

Tällaisia olen miettinyt kesällä navetassa. Hellettä piti ja pääkin on pehmennyt, mutta asiassa olen kova ja suomenvuohet pitää nostaa nykyistä arvoaan korkeammalle.

INGON JALOSTUSLAMPOLA

Jokaisena vuodenaikana myytävänä hyviä suomenlammas jalostuspäsejä ja -uuhia

- valkoisia
- mustia
- ruskeita

useita eri sukulinjoja

Mikaela Ingo, Mustasaari
044-284 0532
mikaela.ingo@agrolink.fi

Jalostuslampaiden ja vuohien suositushinnat 2010

Suomenlammas

4–6 kk:n ikäiset uuhikaritsat, alkaen 220 €
4–6 kk:n ikäiset pässikaritsat, alkaen 270 €
Vähintään 1-vuotiaat uuhet, minimihinta 320 €
Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 420 €

Texel, rygja, dorset ja oxford down

4–6 kk:n ikäiset uuhikaritsat, alkaen 270 €
4–6 kk:n ikäiset pässikaritsat, alkaen 370 €
Vähintään 1-vuotiaat pässit, minimihinta 470 €
ja uuhet, minimihinta 370 €

HUOM! Eläinten hintoja sovittaessa on muistettava huomioida myyjältä perittävä 10 % välityspalkkio. Sukutodistuksia tilattaessa on ilmoitettava, mikäli maksaja on ostaja, muuten maksu peritään myyjältä.

Lisähintasuositus 1.10 alkaen on 12 €/kk.

Jalostusvuohet

2–3 kk:n ikäiset kuttukilit, alkaen 55 €
4–8 kk:n ikäiset kuttukilit, alkaen 90 €
Astutetut kuttukilit, alkaen 130 €
Pukkikilit 5 kk:n ikään asti 90 €
Pukkikilit (yli 5 kk), alkaen 120 €
Lypsykutut (tuotoksesta riippuen), alkaen 135 €
Vanhemmat pukit, alkaen 140 €
Tinkimaidon hinta (kotoa myytynä), alkaen 1,5 €/l.

Astutusmaksut

Suositus astutusmaksuksi 10 €/uuh tai kuttu ja lisäksi hoitomaksu 1 €/päivä uuhesta tai kutusta, joka jätetään vieraalle tilalle astutettavaksi.

Lammastaloudella iskun paikka

Kilpailu kuluttajan lautaselle on kovaa. Yrittäjyydellä ja yhteistyöllä lampurilla on oivallinen mahdollisuus lunastaa oma lautaspaikkansa kohtuullisten työaikojen puitteissa. Lampurin tuotepaletti voi myös kokea uudelleenjaon tulevaisuudessa.

Pia Parikka

Yhteiskunnallinen arvomaailma on uudistumassa, ja muutos näkyy jo lammastilan arjessa. ”Kuluttajat ovat tänä syksynä olleet kiinnostuneempia luomulihasta kuin koskaan”, kuvasi Suomen Lammasyhdistyksen puheenjohtaja *Tapio Rintala* luomulihaan kysynnässä tapahtunutta muutosta.

Rintala uskoo luomulihaan hintaeron tavanomaisesti tuotettuun lihaan kasvavan tulevaisuudessa. ”Kuluttajat kiinnittävät jatkossa aina enemmän huomiota siihen, mitä he syövät, ja ovat valmiita maksamaan haluamastaan”, Rintala arvioi lammastalouden tulevaisuuden näkymiä ennakoivassa seminaarissa KoneAgriassa loka-kuussa.

Sanelupolitiikan vastaliike

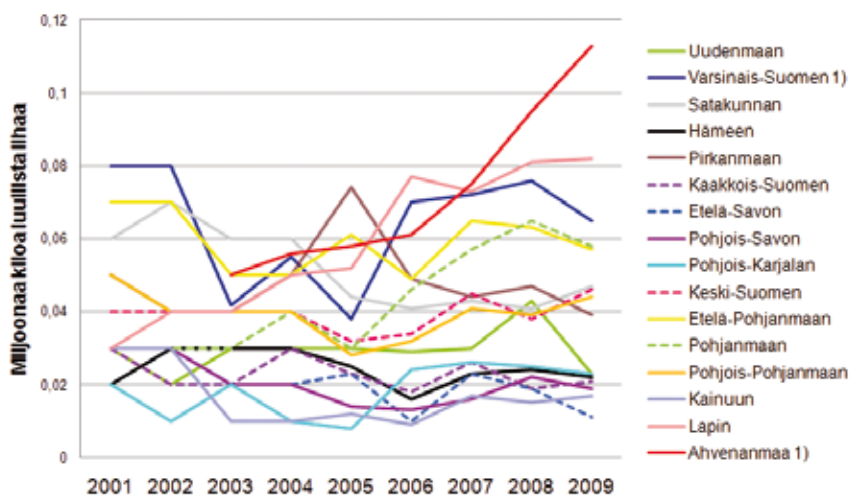
Rintalalla on vahva näkemys lammastalouden tulevaisuuden roolista maataloussektorilla: ”Lammastaloudesta on kehittymässä maatalouden sisäinen protestiliike bulkkituotannolle, jossa tuottajahinta on sanelupolitiikkaa ja yrittäjyyden rooli rajoittuu lähinnä tuotannon tehostamiseen”.

Yrittäjyydestä lammastilalla hän puntaroi seuraavaa: ”Se tarkoittaa arviota siitä, kuinka paljon työtä lampuri on halukas tekemään lisätulojen vuoksi.” Suoramarkkinointiin perustuva tuotanto lammastilalla tuo tullessaan paljon lisätyötä teuraseläinkasvatukseen nähden. Lammastilan yrittäjyystasovaihtoehtoja on kuitenkin

Parikka arvioi yhteiskunnallisen arvomuutoksen johtavan tuotepaletin uusjakoon lammassektorilla.

Karitsan- ja lampaanlihan tuotanto ELY-keskuksittain 200-2009

1) Varsinais-Suomi sisältää myös Ahvenanmaan tiedot vuosina 2001-2002

Lähde: Tike

Karitsan- ja lampaanlihan tuotanto Ahvenanmaalla ja Lapissa on kasvanut 2000-luvun lopulla voimakkaasti. Muutosvauhti on ollut erittäin nopeaa. ”Vastaavat muutokset vaikuttavat todennäköisiltä myös tulevaisuudessa”, arvioi Pia Parikka. Hän uskoo seuraavan piikin sijoittuvan Uudellemaalle.

Ettinen tuotantotapa tulee Tapio Rintalan mukaan korostumaan.

kin Rintalan mukaan useita: valmiisiin myyntikanaviin perustuva alkutuotanto, suoramarkkinointi kuluttajille sekä ruho- ja ruhonosamyyni kauppaan ja ravintoloihin.

Uusi sukupolvi, uudet tuotteet?

”Ajat muuttuvat ja ihmiset vaihtuvat”, totesi ProAgria Keskusten Liiton lammastalouden kehityspäällikkö Pia Parikka viitaten meneillään olevaan yhteiskunnalliseen arvomurrokseen. Hän yhtyi Rintalan näkemyksiin luomulihan kulutuksen ja hinnan noususuhdanteesta, mutta arvioi myös lammastilan tuotepaletin kokevan

uudelleenjaon tulevina vuosikymmeninä.

Maisemanhoitoyrittäjyyden rooli tulee Parikan mukaan vahvistumaan entisestään laiduntavien kotieläinten määrän laskiessa. ”Myös Green Care tulee nostamaan päätään, eivätkä vilkkaan päivät ole vielä luetut”, hän arvioi. Parikka uskoo luomutuotannon avaavan uusia näkymiä sekä villa- että turkistuotteille.

Yhteistyöllä lisätuloja ja toimitusvarmuutta

Teksti: **Pia Parikka**

Tuottajien väliset yhteistyöverkostot tuovat helpotusta lammastilojen arkeen ja lisäävät parantuneen toimitusvarmuuden ansiosta suoramarkkinoinnin asiakkuuksien pysyvyyttä.

Pohjanmaan Lammasosuuskunta on tehnyt pitkäjänteistä ja urauurtavaa yhteistyöhön perustuvaa työtä jo vuosien ajan. Osuuskunta välittää vuosittain noin 5000 teuraskaritsaa, koordinoi rehujen yhteistilauksia ja on hankkinut ultraäänilaitteen toiminta-alueensa lammassuonon käyttöön eläinai-

neksen parantamiseksi. Lisäksi osuuskunnalla on tilojen välistä yhteistyötä suoramarkkinoinnissa.

”Kokemukset yhteistyöstä ovat olleet myönteisiä”, kuvasi Pohjanmaan Lammasosuuskunnan toimitusjohtaja Raimo Näsi. Mittakaavaedut ovat myös tuoneet lisäeuroja Osuuskunnan jäsentuottajien taskuihin, sillä suuret volyymit ovat etu hintaneuvotteluissa.

Käytännölliset uutuudet esittäytyivät KoneAgriassa

Teksti ja kuvat: **Pia Parikka**

Karkearehua karitsoille

Retronikin uusi pyöröpaalihäkki-malli mahdollistaa elementin alaosan tiheän puolavälityksen ansios- ta karitsoiden karkearehun syönnin, mutta estää niiden pääsyn sisälle häkkiin, jolloin rehuhygieniä parane- ee. Läpihirsattu pyöröpaalihäkki on säädettävissä jatkopalojen avulla paalin ympäröimän tai poikkeava- van muodon mukaiseksi sekä nopeatäyttöiselle niittorehuruokinnalle sopivaksi. Yhden elementin paino on 12 kg. Pyöröpaalihäkin hinta on 260 € (sis. alv), jatkopalat maksavat 30 € kappaleelta (sis. alv). Video katsottavissa youtubessa hakusanalla Retronik.

LELY siirsi karhottimen keulalle

Mikäli traktorin tehot ovat riittävät, voi karhottimen paikka olla traktorin keulalla, jolloin paalata voi samalla ajokerralla. Näin säästetään polttoai- netta ja työaikaa. Lelyn uusi hinattava karhotin on asennettavissa etu- ja takanostolaite- sekä etukuormaajasovitteisen kiinnityksen ansiosta joko traktorin eteen tai taakse. Etukuormaajaan kiinnittyvä pikahydrauliitän- nällä varustettu etuveltoilaitte soveltuu myös muille hinattaville työkoneille. Hinta 10 900 € (sis. alv)

Lämpöä varpaisiin

Sievin Jalkineen Alaska Thermo XL S3HRO -kenkä on kylmässä lampolassa värjöttelevän lampurin pelastus! Turvakärjellä ja naulaanastumissuojalla varustettu jämäkkä jalkine on höyrytetty la- dattavalla akkukäyttöisellä kengän sisäpohjaan sijoitettulla jalanlämmi- tysjärjestelmällä, jonka käyttöaika keskikylmissä olosuhteissa yhdellä latauksella on kahdeksan tuntia. Jalkineen hinta on 189 € + alv.

Täysi valikoima lammasrehuja kehitetty yhteistyössä lampurien kanssa.

- Teho Karitsarehu
0–2 kk:n ikäisille
- Lammas Omega
puolitiiviste sekä uuhille
että karitsoille
- Teho Lammaskivennäinen
täyskivennäinen
ei lisätty kuparia
- Teho Lammastäysrehu
täysrehu kaikenikäisille
- Teho Lammastiiviste
viljan ohella
- Optimarouhe
rakeinen melassoitu rypsi
- TehoMix Fosforikivennäinen tunnutukseen

Saatavana myös Vitamiinit E-Seleenin, ADEK,
Ruokintakalkki, Suola ja Nuolukivennäinen

Lammasrehujen yhteistilaukset vuodelle 2011: 21.1., 22.4. ja 23.9.
Toimitukset seuraavan kuukauden alussa.

Markkinointi: Pohjanmaan Lammasosuuskunta
Raimo Näsi
puh. 050 913 1845
pohjanmaan.lammasosuuskunta@netikka.fi
www.pohjanmaanlammasosuuskunta.fi

AESCULAP

laatua uudelta maahantuojalta!

Ammattilaisille: Aesculap, Felco, Wmironwork,
SuperShear

Tmi Janne Mäkeläinen
puh. 040 835 5233
Honkasaarentie 98, 32200 Loimaa
makelainen@hotmail.com

Markus Maulavirta

Lampaanpihvi a la Wallenberg

Wallenberg on lähtöisin kuuluisan ruotsalaisen Wallenbergin suvun keittokirjasta. Alkuperäinen pihvi tehtiin vasikanfileestä. Tämä jos mikä on pyhäruokaa.

Lampaanpihvi a la Wallenberg

50 g kalvotonta, rasvatonta jauhelihaa (paisti, filee)
2 dl erikoiskermää
3 munan keltuaista
suolaa
pippuria
nelimaustetta (maustepippuria, jauhettua inkivääriä, neilikkaa, jauhettua kanelia etc)
Voita paistamiseen.

Jauha lihat kolmeen - neljään kertaan. Myllyn puutteessa leikkaa liha suika-leiksi ja jatka tehosekoittimella.

Sekoita tehosekoittimessa tai yleiskoneessa, lisää joukkoon keltuaiset yksitellen ja kerma varovaisesti ohuena nauhana, koko ajan voimakkaasti sekoittaen.

Mausta suolalla, pipurilla ja nelimausteel-

la (maustesekoitus), sen puutteessa lisää hieman jauhettua maustepippuria ja neilikkaa.

Kun olet ollut tarpeeksi rauhallinen lisätessäsi kermää, pitäisi sinulla olla elastinen, kiinteä massa. Massan on hyvä olla jääkaapissa pari tuntia rauhoittumassa ennen kuin muovaillet pihveiksi.

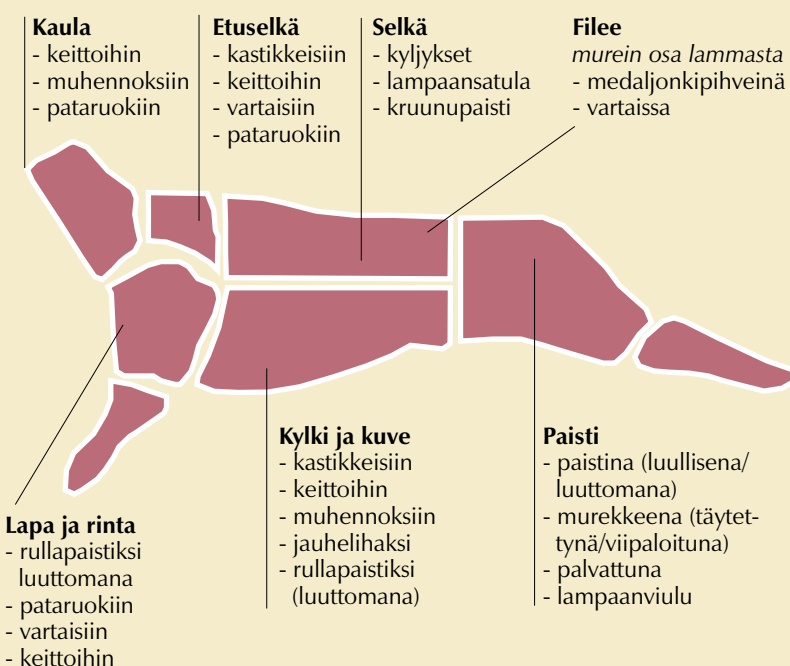
Raasta päivän vanha valkoinen leipä hienoksi ja kasta n. 130-150 gramman lihapalat raasteeseen ja muotoile pihviksi. Massa on hyvin pehmeä, joten ole varovainen.

Ruskista melko runsaassa voissa molemmin puolin ja paista uunissa 4-5 minuuttia 180 asteessa. Tärkeää on että pihvi jää sisäلتä kosteaksi.

Tarjoa hyvän perunamuusin ja sokeroidun puolukan kera.

Lampaan jaottelu osiin

Lammas jaetaan karkeasti neljään osaan. Etupää, selkä, kylki ja paistit. Eipä oikeastaan poikkea pikkuisista neliraajaisista, mutta ehkä tässäkin olisi pieni tuotekehittelyn paikka.

Kuvan lähde: Karitsaa á la Karelia

Uuden lampurin mietteitä osa 6

Kaisa Varjoaho, kaisa.varjoaho@holmantila.com

Palvia ja palvelua

Lampolassa eletään taas rauhallista aikaa. Pässit on otettu pois astutusryhmistä ja uuhet ovat toivottavasti tiukasti tiineinä. Pässit olisivat ehkä viihtyneet pitempäänkin morsiamiensä keskellä, mutta kevään karitsoinnit sujuvat hallitummin kun deadline on tiedossa.

Syksyn työruuhka keritsemiseen, eläinten ryhmittelyineen ja teurastuksineen rysähti eteen valmisteluista huolimatta melkoisella voimalla. Kun samaan rytinään tuli itse oltua muutamaan otteeseen sairaslomalla tai toipilaana niin tuli mietittyä, mitä epäkohtia kotieläinyrittäjän työstäkin löytyy.

Lampuri on oman tilansa suurin voimavara. Siksi itsestään kannattaa pitää huolta ja tehdä jonkinlainen varasuunnitelma pahan päivän varalle.

Onnekseni olen saanut lomiani hoitamaan ammattitaitoisen ja fiksun maatalouslommittajan, jonka kanssa myös kommunikointi toimii moitteettomasti. Yrittäjän vastuulle jää kuitenkin yhtä ja toista hoidettavaa, jotta tilan toiminnot rullaavat eteenpäin.

Työterveyden vaaliminen on tärkeää jokaisena päivänä. Siksi työolosuhteitaan ja työskentelytapojaan kannattaa arvioida kriittisellä silmällä ilman itsepetosta. Terve ja jaksava yrittäjä on myös osa arvokasta eläin-suojelutyötä.

Vuoden aikana on tullut seurattua suurella mielenkiinnolla lammasteurastuksen mutkia ja monttuja. Teurastusten sujuvuus on välttämätöntä kotimaiselle lammastaloudelle. Kaikki kunnia rohkeille teurastamoyrittäjille, jotka tekevät omalta osaltaan meille alkutuottajille lihantuotannon mahdolliseksi.

Karitsanlihantuotanto on siinä mielessä mukavaa hommaa, että kysyntää tuntuisi todella olevan. Suoramyyntiä harjoittavilla tiloilla tilanne voi olla jopa sellainen, että jokainen kilo tulevasta teurasruhosta on myyty jo ennen kuin kyseinen karitsa on syntynytäkään.

Monet asiakkaat myös haluavat käydä kasvatuskauden aikana seuraamassa karitsansa kasvua ja lisätä tietämystään lampaidenhoidosta. Kyse ei ole vain yksittäisen asiakkaan tulevasta ruokanautinnosta, sillä näitä kokemuksia ja mielikuvia ihmiset jakavat myös muille. Maaseutukuvan

eteen tehty työ tekee työstämme elävemmän myös kaupunkiväestölle.

Lähiruuan arvostus on selvästi lisääntymässä. Lammastuotteet palvirullista nakkeihin maistuvat valveutuneimmille asiakkaillekin.

On ilo jakaa kuluttajan kanssa kokemus onnistuneista tuotteista, koska osa oman työn arvostuksesta ja kiitoksesta tulee sitä kautta. On myös mielenkiintoista ja haastavaa oppia paremmaksi asiakaspalvelijaksi joka päivä. Siihen tarvitaan ainakin tuotetietoutta, kuuntelukykä, tilannetajua ja rohkeutta nähdä omat virheensä sekä oppia niistä.

Pian pyörähtää uusi vuosi käyntiin myös lammastaloudella. Huomaan asioiden kulkevan omalla rytmillään ja kokemusten karttuneen lampaiden rinnalla ellessä. Lampurin ammatissa kaikki ei enää olekaan uutta ja jännää, mutta työ tuntuu omalta ja antoisalta. Se kai lopulta on se bääasia.

Ideasta yhteistoimintaan

Lammas- ja nautaketjun toimijoiden verkostoitumistilaisuus

Seminaari ja yrittäjätapaaminen 9.3.2011 Tampere-talossa

Aika: 9.3.2011 klo 10 – 16 (aamukahvi 9.30 alkaen)

Paikka: Tampere-talo, Yliopistonkatu 55, Tampere

Varmista paikkasi kehittyvän tuotantoketjun osana ja tule mukaan verkostoitumaan!

10.00 Tilaisuuden avaus ja Tervetuloa!

Lammaseläinlääkäri Johanna Rautiainen, Hyvä lammas! –hanke, ProAgria Pirkanmaa

Luomun ja lähiruuan haasteet tulevaisuudessa

ETM Jaakko Nuutila

Kotimainen liha ja lähiruuan mahdollisuudet

Pääjohtaja, ELT Jaana Husu-Kallio, Evira

Kuluttajaliiton puheenvuoro

Elintarvikeasiantuntija, Annikka Marniemi, Suomen Kuluttajaliitto

Tuottajan puheenvuoro

Viljelijä, MMM Michael Hornborg

12.00 Tampere-talon keittiön puheenvuoro ja lounas

13.00 Musiikkituokio

Miika Jämsä, sello

Liha alan pk-yritysten teurastus ja leikkaamotoiminta –selvitystyön tuloksia

MMM Anu Tuomola, ProAgria Pirkanmaa

Uusi toimija, brändituotteella markkinoille?

ELT Eero Rautiainen

Yrittäjätörmän avaus

Maaseutuyrittäjä, Suomen Lammasyhdistyksen pj. Tapio Rintala

Yritykset esittäytyvät

YTM Sami Talola, Hyvä lammas! –hanke, ProAgria Pirkanmaa

14.15 Kahvi

Yrittäjätörmä

Yritysesittelyjä ja yhteistyömahdollisuuksia

16.00 Tilaisuus päättyy

Tilaisuuden osallistumismaksu 55 € (+alv 23 %) laskutetaan jälkikäteen. Kokoustarjoilut sisältyvät hintaan.

Ilmoittautuminen 1.2.2011 mennessä satu.ollila@proagria.fi tai www.proagria.fi/pirkanmaa. Tilaisuuden järjestää ProAgria Pirkanmaan toteuttama Hyvä lammas! –hanke yhteistyössä Pirkanmaan luomu- ja lähiruokahankkeen kanssa. Pidätämme oikeuden ohjelmamuutoksiin ja Yrittäjätörmällä esiteltävien yritysten valintaan.

Tervetuloa!

Hyvä lammas! –hanke

Johanna Rautiainen

040-772 2876

Sami Talola

040-772 7993

Pirkanmaan luomu- ja lähiruokahanke

Anu Tuomola 0400-537 251

Itella Oy

Wakka

Kirjanpito kätevästi laskuja maksaessa?

Se on mahdollista Wakka-talousohjelmalla.

Tiedot tallentuvat kirjanpitoon laskuja maksettaessa.

Wakalla teet kätevästi välitilinpäätöksen ja tulostat lopullisen tilinpäätöksen yhteydessä allekirjoitusvalmiin veroilmoituksen tai lähetät sen sähköisesti verohallinnolle.

Wakka-tuoteperheestä löydät vaihtoehtoon myös osakeyhtiön kahdenkertaiseen kirjanpitoon, laskutukseen ja tuloslaskentaan.

Lataa demoversio osoitteessa www.proagria.fi/it tai kysy lisää ProAgria Keskusten Liitosta, puh. 020 747 2400 tai sähköpostilla it.palvelut@proagria.fi

**Tutustu myös uuteen It-kauppaamme osoitteessa www.proagria.fi/itkauppa
Sieltä saat tietokoneet ja puhelimet käyttövalmiina, ohjelmat asennettuina
ja kotiovelle toimitettuina!**

ProAgria – Menestyksen mahdollisuuksia

ProAgria Keskusten ja ProAgria Keskusten Liiton
laatu järjestelmälle on myönnetty ryhmäsertifikaatti.

PARHAAT PÄÄLTÄ

Tilayhteenvedon avulla voit muun muassa tarkastella, miten oma tila sijoittuu maakunnan tai valtakunnan tasoon nähden esimerkiksi karitsakuolleisuuden, karitsatuotoksen sekä kasvu- ja teurastietojen osalta. Ohessa suurennos sivun 11 taulukosta.

Keskimäärin	T I L A -2009		T I L A -2 008		M K -2009		KOKO MAA -2009	
	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet	1-vuotiaat uuhet	vanhemmat uuhet
Syyspaino, kg	64,0	83,3	75,1	97,2	61,2	69,5	67,3	72,0
Villamäärä, kg							2,5	1,9
Syntyi karitsoita uuhetta kohti	1,3	1,7	1,2	2,0	1,6	2,4	1,6	2,3
Eloon karitsoita uuhetta kohti	1,1	1,6	1,1	1,9	1,5	2,2	1,5	2,1
Kuolleisuus-%, alle 14 vrk	8,8	7,5	5,6	6,6	5,7	7,0	8,3	10,8
Punnituksessa % eloonjääneistä	58,1	94,1	100,0	90,6	39,7	54,0	34,8	38,5
Standardoitu karitsapaino, 6 vko	20,0	20,3	21,1	19,4	18,1	14,8	16,0	15,5
Karitsoita punnittu / tuotosuuh	1,2	1,6	1,1	1,8	1,4	2,1	1,5	2,1
Karitsatuotos / tuotosuuh	23	34	24	35	23	30	22	31
Karitsatuotos / karitsointi	23	34	24	35	23	30	22	31
Tuotosuuhia	15	79	15	63	33	233	559	4147
Karitsoineita uuhia	27	84	15	68	77	415	1596	10876
Karitsointien lukumäärä	27	84	15	68	77	419	1596	11155
Ei karitsoineita uuhia	0	10	0	16	41	298	570	7180
Tiloja vertailussa							171	259

nimi korvanumero Idlas						Keskiarvot		
	C. Panu	B.Bill	A.Akseli	G.Gunnar	A.Harald			
	184	115	34	9	131			
	410 580	735 615	735 534	423 761	454 131	Tila	MK	Koko maa
Karitsoiden paino 4 kk, kg	47,0	41,0	41,0	40,0	39,0	39,8	31,4	31,6
Karitsoiden kasvu (6 vko - 4 kk) g/pv	291	193	239	237	221	238	206	210
Karitsoiden ikä	65	65	64	76	62	69	80	81
Karitsoita yhteensä	26	6	11	14	7	146	408	8 801
Teurastiedot								
Teuraspaino	25,0	23,0	28,0	23,0	22,0	24,0	18,5	18,7
Teuras%	44	44	49	42	42	44	42	42
Kasvu aika pv	215	191	307	176	176	231	250	223
Nettopäiväkasvu, g	122	109	102	123	114	107	75	82
Karitsoita, kpl teuraspainoissa	9	4	7	7	2	82	276	6 708
Teurasluokka								
E %								
U %								2
R %							13	16
O %							31	75
P %								5
D %								